

ДО ЗАХИСТУ

завідувач кафедри туристич-
ного бізнесу та країнознавства
доц. Парфіненко А.Ю.

**Кваліфікаційна магістерська
робота**

на тему: «Міграційна криза в ЄС: причини та шляхи її подолання»

Виконав: студент 2 курсу, групи УКЄ-61

Спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні ко-
мунікації та регіональні студії»

Панченко Дмитро Юрійович

(прізвище та ініціали)

Керівник: д.іст.н., проф. Лиман С. І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к. екон. н., доц. Макачук К. О.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) другий (магістерський)

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри туристичного
бізнесу та країнознавства

Доц. Парфіненко А.Ю.

“13 ” грудня 2023 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

Панченко Дмитро Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: Міграційна криза в ЄС : причини та шляхи її подолання

керівник роботи Лиман Сергій Іванович, докт. іст. наук, проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “07”.08.2023 року №4002-5/1677

2. Строк подання студентом роботи 24.11.2023

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

розглянути соціально-політичний та економічний профіль ЄС; дослідити розвиток міграційної кризи в ЄС та її історичні особливості формування; проаналізувати проблеми поширення ісламу в Європі; визначити вплив російсько-української війни на міграційну

ситуацію в Євросоюзі; вивчити норми політико-правового регулювання міграційної політики ЄС; розглянути засоби протидії незаконній міграції до Європи; визначити можливі способи вдосконалення міграційної політики Євросоюзу.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄС
2	Розділ 2. РИЗИКИ ДЛЯ КРАЇН ЄС В УМОВАХ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ
3	Розділ 3. ПІДХОДИ ЄВРОСОЮЗУ ДО ВИРІШЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

5. Дата видачі завдання 4.09.2023 р.

Студент

підпис

Д.Ю. Панченко

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

С. І. Лиман

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Панченко Д.Ю. «Міграційна криза в ЄС : причини та шляхи її подолання». У роботі розглянуто соціально-політичний та економічний профіль Європейського Союзу та досліджені історичні особливості формування явища міграційної кризи. Також було проаналізовано проблему поширення ісламу в Європі і визначено його вплив на міграційну ситуацію в межах міжнародного об'єднання.

Були розглянуті норми політико-правового регулювання міграційної політики ЄС та засоби протидії незаконній міграції до Європи. Поміж іншого, у роботі були визначені способи вдосконалення міграційної політики Європейського Союзу. Це рекомендації щодо змін у законодавстві, політичних стратегіях або соціальних програмах, спрямованих на ефективне управління міграційними процесами та забезпечення інтеграції мігрантів в суспільство.

Дане дослідження важливе, оскільки воно глибоко вивчає причини міграційної кризи в Європі та пропонує конкретні шляхи подолання цієї проблеми. Результати можуть бути корисними для розуміння та розробки політики щодо міграції в контексті Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз, міграція, криза, міграційна політика, іслам.

Panchenko D.Y. "Migration crisis in the EU: causes and ways to overcome it". The paper examines the socio-political and economic profile of the European Union and explores the historical features of the migration crisis phenomenon. The author also analyzed the problem of the spread of Islam in Europe and determined its impact on the migration situation within the international community.

The author examined the norms of political and legal regulation of the EU migration policy and the means of combating illegal migration to Europe. Among other things, the paper identified ways to improve the EU migration policy. These are recommendations for changes in legislation, political strategies or social programs aimed at effective management of migration processes and ensuring the integration of migrants into society.

This study is important because it provides an in-depth look at the causes of the migration crisis in Europe and suggests concrete ways to overcome this problem. The results can be

useful for understanding and developing migration policy in the context of the European Union.

Key words: European Union, migration, crisis, migration policy, Islam.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи і джерельна база дослідження міграційної кризи в ЄС	
1.1. Міграційна криза Євросоюзу як об'єкт міжнародно-політичних досліджень	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	10
1.3. Загальний соціально-політичний та економічний профіль Європейського Союзу.....	13
Розділ 2. Ризики для країн ЄС в умовах міграційної кризи	
2.1. Історичні особливості формування та розвиток міграційної кризи в ЄС	23
2.2. Поширення ісламу у Європі: загрози та наслідки	30
2.3. Міграція українців внаслідок російського вторгнення: вплив на Україну та Євросоюз	37
Розділ 3. Підходи Євросоюзу до вирішення міграційної кризи	
3.1. Політико-правове регулювання міграційної політики в ЄС	43
3.2. Засоби протидії незаконній міграції до Європи	49
3.3. Способи вдосконалення міграційної політики ЄС	55
Висновки	66
Список використаних джерел.....	69
Додатки.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність дослідження простежується в контексті глобальних подій і викликів, з якими стикається Європейський Союз. Міграційна криза помітно впливає на всі важливі сфери функціонування цього утворення. Криза має великий вплив на соціально-політичну ситуацію в країнах-членах ЄС. Зростання числа мігрантів, особливо незаконних, призводить до напруження у суспільстві, конфліктів, антиімміграційних настроїв та зростання популістських сил. Серйозним є вплив цього явища і на економіку. В одних випадках мігранти можуть виступати як важливий трудовий ресурс, який допомагає закрити ринкові потреби та підтримує економічний зріст. В інших випадках масова міграція може спричиняти економічні виклики, зокрема зростання безробіття та зниження заробітних плат. Незаконна міграція може створювати проблеми в сфері публічної безпеки, зокрема через збільшення злочинності, торгівлі людьми, тероризму та незаконної торгівлі зброєю. Міграційна криза також несе за собою серйозні гуманітарні виклики, особливо для мігрантів, що перетинають кордони ЄС у пошуках кращого життя або захисту від конфліктів і переслідувань. Усі ці аспекти підкреслюють актуальність та важливість дослідження обраної теми. Розуміння причин масових міграційних потоків та комплексний аналіз цього явища допоможе з різних сторін розглянути проблему та створити ефективні стратегії для її вирішення.

Ступінь вивченості проблеми. Міграцію як явище в цілому почали серйозно досліджувати ще в XVIII столітті. Цього питання торкалися у своїх роботах А. Сміт та Д. Рікардо. З кінця XIX століття з'являються перші наукові роботи, присвячені безпосередню дослідженню явища міграції. Активно вивчали це явище М. Вебер, К. Маркс, Г. Зіммель, концентруючись саме на соціологічному аспекті. Питаннями міграційних процесів в ЄС науковці почали цікавитися тільки на початку XXI століття, коли почали з'являтися перші ознаки масової міграції до країн-членів. Досить продуктивною в цьому плані виявилась робота вітчизняних дослідників: Бондарчука В.В., Коненко О,

Швеця С.Л., Хоменка О. та інших. У їх роботах висвітлені різні аспекти міграційної кризи в Євросоюзі, розглядаються причини, специфіка цього явища, пропонуються способи його подолання. Серед зарубіжних науковців також ведеться робота по дослідженню міграційної кризи ЄС. У працях Раміреза М., Пігноліні С., Ватта А., містить структурний аналіз цієї проблеми, її вплив на різні сфери функціонування Європейського Союзу. Можна сказати, що дослідження даної теми зараз проводиться доволі активно. Інтерес до міграції з боку науковців зростає. Вони розуміють, яке значення ці процеси мають для сучасного світу. Тому вкрай важливо продовжувати вивчення явища міграційної кризи, так як ми бачимо, що ця проблема досі залишається актуальною і доволі болючою для сучасної міжнародної спільноти.

Об’єктом дослідження магістерської роботи є явище міграційної кризи в Європейському Союзі.

Предметом дослідження магістерської роботи є причини явища міграційної кризи в ЄС та її вплив на європейський регіон, механізми контролю та вирішення цієї кризи.

Мета дослідження – виявлення основних причин та специфіки міграційної кризи в ЄС, розробка конкретних шляхів її подолання.

У процесі дослідження розв’язувались наступні завдання :

- Розглянути соціально-політичний та економічний профіль ЄС;
- Дослідити розвиток міграційної кризи в ЄС та її історичні особливості формування;
- Проаналізувати проблеми поширення ісламу в Європі;
- Визначити вплив російсько-української війни на міграційну ситуацію в Євросоюзі;
- Вивчити норми політико-правового регулювання міграційної політики ЄС;
- Розглянути засоби протидії незаконній міграції до Європи;
- Визначити можливі способи вдосконалення міграційної політики Євросоюзу.

Методологія дослідження. Методологічну основу роботи складають основні принципи політологічного аналізу, а також системний, історичний підходи. В межах історичного підходу вивчався процес виникнення та розвитку міграційних процесів до країн Європи. Згідно з термінологічним принципом визначено основні поняття, що були використані в роботі. Системний підхід дозволив цілісно відобразити феномен кризи міграції у європейський простір у контексті глобальних міграційних процесів. Також активно використовувався метод контент-аналізу для вивчення великої кількості офіційних документів по темі дослідження. Проводилась комплексна робота із статистичними даними.

Специфіка джерельної бази. Джерельна база дослідження є достатньо різноманітною і включає в себе роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, офіційні документи та дані організацій. Найбільш якісними та важливими є роботи вітчизняних науковців: Бондарчука В.В. [21], Коненко О. [25], Малиновської О.А. [28], Швеця С.Л. [36, 37, 38]. Серед зарубіжних дослідників можна виділити: Дармаяді А. [42], Дущика М. [44], Раміреза М. [50]. У роботі використовувалися законодавчі документи Євросоюзу, основні із них це Маастрихтський договір [16], Амстердамський договір [13], Мальтійська декларація [14], також джерельну базу становили різноманітні директиви та резолюції. Важливу роль у дослідженні зіграли дані таких організацій, як Національний банк України [53], Євростат [54], Державна служба статистики України [52], OECD [63]. Серед недоліків джерельної бази можна виділити: відсутність чіткої методологічної системи дослідження, велика кількість неупорядкованих теоретичних підходів, що містить багатий, але не до кінця реалізований ресурс дослідження.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, містить 78 сторінок тексту, 4 рисунки, 1 таблицю, 3 додатки. Список джерел включає 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄС

1.1. Міграційна криза Євросоюзу як об'єкт міжнародно-політичних досліджень

Міграційні процеси становили інтерес для дослідників ще в епоху античності. Проблема міграції та іммігрантів присвятили свої праці такі відомі вчені, як Аристотель та Платон. Ця тема набула особливої популярності в XVIII столітті, багато утопістів та філософів торкалися у своїх роботах питання міграції. Уже в XIX столітті до міграційних проблем звернулися у своїх роботах представники марксистської школи, проте вони концентрували свою увагу саме на міграції робочої сили. Перші серйозні наукові роботи присвячені міграційним потокам стали з'являтися тільки в другій половині XX століття, коли дослідники не просто фіксували свої емпіричні дослідження, а й визначали деякі закономірності в цих процесах.

На даний момент міграція є популярним об'єктом досліджень у різних науковців, це пов'язано з актуальністю цього питання. Особливий інтерес викликає саме міграційна криза в Європейському Союзі, так як ця подія, яка знаходиться в активній фазі уже майже 10 років, стала однією з найважливіших проблем у сучасній глобальній політиці. Особливістю дослідження цієї теми є те, що науковці в цьому випадку не дотримуються якоїсь єдиної методології вивчення проблеми. Дослідження міграційної кризи Євросоюзу здійснюються у різних аспектах, зокрема в економічному, політичному та соціальному вимірах. Вони вивчають різні аспекти кризи, такі як причини міграції, її наслідки для приймачів та емігрантів, взаємодію між державами, правові норми регулювання тощо [36, с.70].

У економічному аспекті дослідження можуть зосереджуватись на впливі міграції на зайнятість та ринок праці приймачів та емігрантів. Дослідження можуть також розкривати вплив міграції на економічне зростання країн-членів Євросоюзу, а також на розвиток ринків інших країн. У політичному аспекті

наукові праці можуть зосереджуватись на ролі урядів та політичних партій у вирішенні проблем, пов'язаних з міграцією, а також на міжнародних відносинах та співпраці між державами. У соціальному аспекті дослідження можуть зосереджуватись на взаємодії між приймачами та емігрантами, на етнічній та культурній інтеграції емігрантів в приймаючі країни, а також на впливі міграції на соціальну структуру та демографічні показники країн-членів Євросоюзу.

Дослідники можуть також застосовувати різні методи у своїх роботах, такі як кількісні та якісні методи, документальний аналіз, інтерв'ю, спостереження та інші. Крім того, можуть бути використані різні теоретичні підходи, такі як теорії міграції, політики та міжнародних відносин, для розуміння проблем міграції та їх впливу на суспільство. Окрім того, дослідження міграційної кризи в Європейському Союзі здійснюються на різних рівнях – від міжнародних досліджень, які проводяться організаціями ООН, Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, до досліджень, які організовані науковцями в рамках вузів, наукових центрів та інших наукових установ.

Дослідження міграційної кризи в ЄС мають велике значення для розробки політики у галузі міграції. Науковці можуть надавати свої рекомендації щодо розвитку стратегій управління міграційними потоками, забезпечення прав мігрантів, покращення інтеграції мігрантів у приймаючому суспільстві, а також зменшення соціально-економічних та політичних наслідків міграційної кризи.

Одним з найбільш складних викликів у дослідженні міграційної кризи є визначення причин та факторів, які спричиняють міграцію, а також визначення її розміру та характеристик. Крім того, міграційна криза в Європейському Союзі є мультидисциплінарним явищем, що вимагає різноманітних підходів до дослідження, включаючи економіку, соціологію, політику, право та інші науки.

Під час цього дослідження використовувалась достатньо широка джерельна база. Так як акцент був зроблений саме на політиці ЄС під час міграційної кризи, використовувалось багато офіційних документів. Конвенція про статус

біженців 1951 року [2], різноманітні директиви Європейського Союзу, Мальтійська декларація 2017 року [14], Маастрихтський договір 1992 року [16], Амстердамський договір 1997 [13] та багато інших. У цих документах містяться фундаментальні принципи міграційної політики ЄС, обов'язки країн-членів та мігрантів, їх права та можливості.

Також важлива інформація стосовно цього питання міститься на електронних ресурсах урядових або неурядових організацій. Це такі організації як: Державна служба статистики України [52], Євростат [54], Національний банк України [53], Європейський Центральний Банк [58], Європейський Парламент [56] та інші. На цих ресурсах можна знайти важливі статистичні данні, що стосуються міграційних потоків, розглянути звіти стосовно міграційної політики Євросоюзу та побачити коментарі високопоставлених політичних осіб стосовно цього.

На вітчизняному рівні дослідження міграційної кризи в ЄС присутні, але в обмеженій кількості. Після 2015 року збільшився інтерес до цієї теми, і зараз ми можемо побачити різні публікації, які досліджують різні аспекти міграційної кризи та міграції в цілому. Особливо хотілося б виділити науковця Швеця С.Л. Він є автором декількох робіт, де розглядає різні методи вивчення та аналізу міграційних процесів. У своїй роботі «Теоретико-концептуальні засади вивчення моделей міграційної політики» [36] дослідник згадує різноманітні концепції в теорії міграції і основну увагу приділяє так званій схемі «тяжіння-виштовхування». Її суть полягає в тому, що люди хочуть змінити місце свого проживання через особливі умови, ці умови ділять на три групи: виштовхування, тяжіння та шляхи міграції. Виштовхування пов'язано з якимись несприятливими умовами проживання, що змушують індивіда до переїзду на іншу територію. Тяжіння – це привабливі для проживання умови на певній території. Шляхи міграції містять у собі можливості мігранта потрапити на якусь конкретну територію, його мовні та фінансові можливості.

Інший вітчизняний дослідник Бондарчук В.В., у своїй роботі «Європейська міграційна криза та стабільність ЄС» [21] акцентує увагу на питаннях соціальної та політичної інтеграції мігрантів в країнах-членах ЄС, вивчає вплив різних факторів на формування міграційної політики, а також досліджує етнічні та культурні аспекти міграції. У своїх дослідженнях автор використовує різні методології, зокрема соціологічні, політичні, історичні та антропологічні підходи, що дозволяє отримати комплексне розуміння міграційної проблеми в Європі. Інформативною є робота науковця Скоробагатської І. «Міграційна криза в Європі: проблеми та виклики» [34], де автор займається дослідженням сучасних викликів у сфері міграції та біженців, таких як відмова від прийому біженців країнами-членами Європейського Союзу, руйнування системи безпеки для біженців у міжнародному просторі та інше. Вона також досліджує роль міграції та біженців у формуванні культурної та соціальної ідентичності, а також у глобальному економічному розвитку.

Серед зарубіжних дослідників цього явища можна виділити Дащика М. і його роботу «Зв'язки між імміграцією та інтеграційною політикою ЄС» [44]. У цій роботі автор висвітлює проблеми міграційної політики Європейського Союзу та недостатню інтеграцію мігрантів у суспільство країн-членів ЄС. Він зосереджується на некоординованій політиці Євросоюзу в сфері міграції і вбачає в цьому основну причину міграційної кризи. Також дослідник підкреслює, що країни не проводять достатньо комплексну інтеграційну політику мігрантів, що зі свого боку породжує соціальну напруженість між мігрантами та громадянами ЄС.

Також окремо хочеться відмітити Пачоки М. та його роботу «Східне партнерство в часи міграційної кризи в Європейському Союзі» [47]. У цій праці автор вивчає економічні наслідки міграції, зокрема він досліджує вплив міграції на ринки праці та економіку в цілому. Висвітлює взаємозв'язок між міграцією та економічним розвитком країн, звертає увагу на важливість забезпечення прав біженців та інших мігрантів, зокрема щодо доступу до ринку праці та соціального захисту.

Таким чином, тема міграційної кризи достатньо ґрунтовно досліджена у різних наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Проблема розглядається з різних боків та в різних аспектах суспільного життя, що допомагає створити більш цілісну картину цього явища.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Аналіз зарубіжних і вітчизняних публікацій показує, що при дослідженні міграційної кризи в Європейському Союзі використовуються різноманітні поняття та терміни. Проте трактування цих понять може відрізнятися залежно від автора. Тому, важливо надати чітке визначення поняттям, які будуть використовуватися в дипломній роботі.

Центральним поняттям тут є «міграція». Термін «міграція» має латинське коріння (*migratio*) і означає переміщення, переселення. Однак поняття «переміщення» і «переселення» не є ідентичними і мають різний зміст. Тому в науковому середовищі немає спільного підходу до визначення цього терміну. Опираючись на наукові джерела, можна поділити визначення поняття «міграції» на три групи. Перша група включає в себе найширше трактування, тобто, коли міграція є синонімом рухомості. У такому випадку міграційні процеси трактують як територіальний, професійний чи соціальний перерозподіл. Подібне визначення можемо зустріти в роботі Каханеса М. «Міграція в розширеному ЄС: складне вирішення?» [46]. Друга група включає в себе трактування міграції як сукупність професійних переміщень, які здебільшого пов'язані з трудовим переміщенням людей. Подібне визначення можна зустріти у науковій праці Петроєва та Васільєва під назвою «Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України» [31]. Третій варіант трактування поняття включає в себе будь-яке просторове переміщення людей. Таке визначення можна зустріти в роботі Арістової А.В. «Міграційна криза в Європі та проблеми міжрелігійних відносин» [19]. Проаналізувавши підходи до трактування визначення міграційних процесів, було вирішено поєднати варіанти та

зробити універсальну дефініцію, яка підходить до тематики дослідження. Тому під терміном «**міграція**» розуміємо переміщення людини, що пов'язано зі зміною її місця проживання, та представляє з себе складний процес, що стосується багатьох сфер суспільного життя та виступає об'єктом міжнародного регулювання.

Також слід дати визначення для осіб, які приймають участь у міграційному русі. Трактуювання поняття «мігрант» є більш однозначним у науковому середовищі. У роботі буде використовуватися визначення Коненка О [25]. За яким **мігрант** – це особа, що проживає в чужій країні більше 1 року, незалежно від методів і причин міграції. При цьому **біженці** – це люди, які змушені залишати свою країну виключно через несприятливі умови, які можуть загрожувати їх життям.

Щодо сутності міграційної кризи в Євросоюзі, то в цьому випадку використовуємо поняття, яке надається в офіційних документах ЄС, які стосуються теми міграції. Серед них наприклад Мальтійська Декларація 2017 року [14]. Там сказано, що **міграційна криза в Європі** – це глобальна катастрофа, яка була викликана в 2015 році великим напливом мігрантів та біженців до Євросоюзу.

Розглядаючи проблему міграції саме в ЄС, слід дати визначення й для цього міжнародного утворення. Згідно з інформацією на офіційному сайті Європейського парламенту [56] **Європейський Союз** – це міжнародна організація, що об'єднує 27 європейських країн і керує спільною економічною, соціальною та безпековою політикою. Спочатку обмежений Західною Європою, на початку 21-го століття ЄС розпочав активне розширення в Центральну та Східну Європу. ЄС був створений Маастрихтським договором, який набув чинності 1 листопада 1993 року. Договір був покликаний посилити європейську політичну та економічну інтеграцію шляхом створення єдиної валюти (євро), єдиної зовнішньої політики та політики безпеки, спільних прав громадянства, а також шляхом поглиблення співпраці у сферах імміграції, притулку та судочинства [16].

В економічному контексті буде використовуватися поняття «країни-єврозони», тому треба дати визначення і цьому поняттю. Воно є загальним і використовується багатьма дослідниками. **Єврозона** – валютний союз, в який входять 20 держав-членів Європейського Союзу, і де використовується єдина валюта євро.

У сфері регулювання нелегальних міграційних потоків важливу роль відіграє **Європол** – це агентство Європейського Союзу, яке займається координацією та співпрацею між національними поліцейськими органами країн ЄС у боротьбі зі злочинністю та тероризмом. Європол було створено у 1998 році, агентство сприяє обміну інформацією та аналізує злочинні тенденції на території країн ЄС з метою виявлення злочинців, запобігання злочинності та підвищення безпеки громадян. Крім того, Європол проводить навчання та надає підтримку поліцейським органам країн ЄС. Основні завдання Європолу включають боротьбу зі злочинністю, пов'язаною з торгівлею наркотиками, торгівлею людьми, кіберзлочинністю, тероризмом та організованою злочинністю. Європол також координує співпрацю з поліцією країн, які не є членами ЄС, але мають угоди про співпрацю з агентством [44].

Також однією з причин міграційної кризи в ЄС будуть згадуватися події **Арабської весни** – це назва, що використовується для опису серії масових протестів та повстань, які відбулися в країнах Північної Африки та Близького Сходу в 2010-2012 роках. Ці протести були спровоковані низкою факторів, включаючи економічну нерівність, корупцію, обмеження свободи слова та політичні репресії. Таке визначення надає Акаєв В.Х. у своїй роботі «Іслам в Європі: стан, адаптація, перспективи» [17].

Через великі потоки біженців з Близького Сходу перед Європою зараз гостро стоїть проблема **ісламізації** – це процес збільшення впливу ісламу на суспільство, політику та культуру. Це може відноситися до різних сфер суспільного життя. У політичному контексті, ісламізація може означати зміну політичної системи, щоб вона була більш відповідною до принципів ісламу, таких як шаріат. У культурному контексті, ісламізація може означати збільшення

впливу ісламської культури та традицій на місцеву культуру. В загальному розумінні, ісламізація є динамічним процесом, який може відбуватися в різних формах та має різні наслідки в різних контекстах [18].

Тож, дані поняття дозволяють простежити основні теми дипломної роботи. Більшість із цих понять трактуються доволі зрозуміло, проте визначення ключового поняття роботи, а саме міграції, досі викликає суперечки і не трактується однозначно.

1.3. Загальний соціально-політичний та економічний профіль Європейського Союзу

Європейський Союз – це політичне та економічне об'єднання, що включає в себе 27 країн та має на меті посилити інтеграцію в регіоні. ЄС був офіційно створений у 1992 році Маастрихтським договором. Об'єднання охоплює території з південного заходу Португалії до північного сходу Фінляндії та з південного сходу Кіпру до північного заходу Ірландії, крім того сюди входять і заморські території країн-членів. Загальна площа становить 4 423 147 квадратних кілометра. Загальне населення територій на 2020 рік складає приблизно 446 мільйонів осіб.

Європейський Союз має 24 офіційних мови, усі важливі політичні документи перекладаються на кожен з них. Проте робочих мов всього три: англійська, французька та німецька. Найрозповсюдженішою мовою є англійська, нею розмовляє більше половини населення в об'єднанні. ЄС не має офіційної релігії, проте найпоширенішою є християнство, а саме католицизм. За останні 10 років зросла кількість мусульман, на 2020 рік їх чисельність в Європі досягла 28 мільйонів, що приблизно 5% від загального населення регіону [49]. Це пов'язано з міграційною кризою та масовим напливом мусульман в Європу.

Загальне ВВП ЄС на 2022 рік становило приблизно 16.6 трильйонів доларів. По прогнозам цей показник у 2023 році зросте на 0.3 %. На рисунку 1.1. можна побачити динаміку зміни ВВП Євросоюзу з 2011 по 2022 рік.

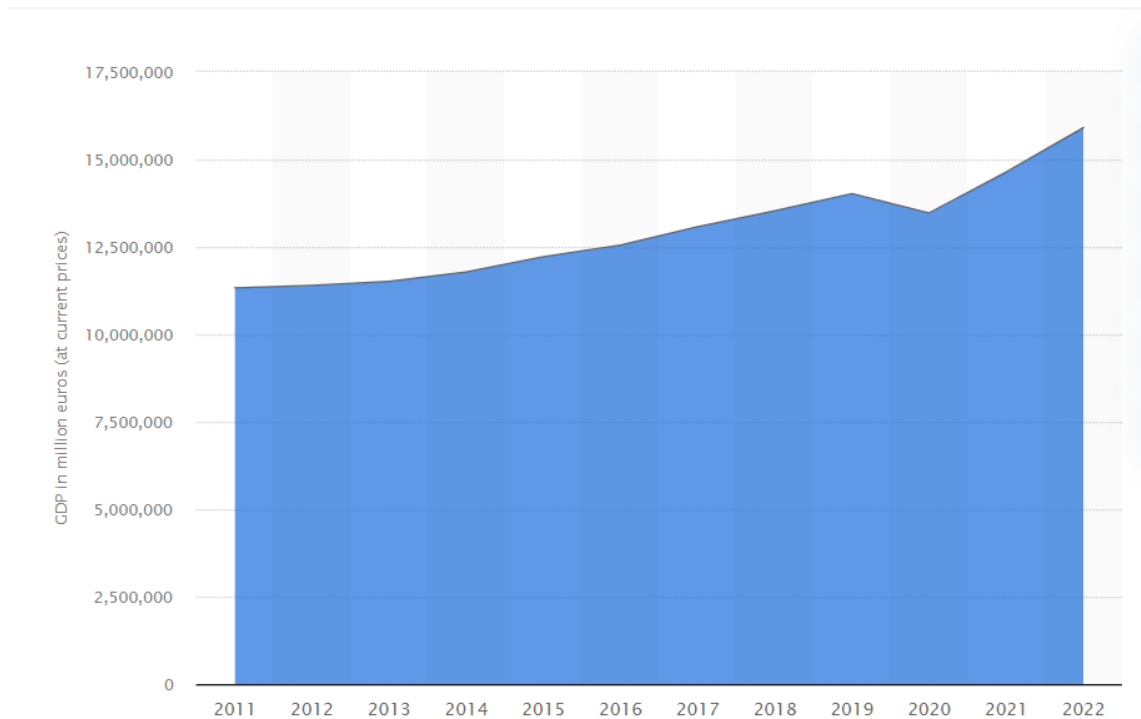

Рис. 1.1. Динаміка росту ВВП Євросоюзу у мільйонах доларів протягом 2011-2022 років [54]

Європа глибоко інтегрована у світове господарство. Країни ЄС сильніше, ніж основні конкуренти, залучені в міжнародний поділ праці, активніше беруть участь у міжнародному переміщенні факторів виробництва. Хоча європейська спрямованість зовнішньоекономічних пріоритетів ЄС зберігається, зростає і його активність на атлантичному та азіатсько-тихоокеанському напрямках. Євросоюз зберігає статус найбільшого торговельного об'єднання у світі. У 2021 р. на загальний експорт країн ЄС, включно з внутрішньорегіональним, припадало 31,6% світового експорту і 29,4% імпорту товарів. Оцінюючи зовнішньоторговельну спеціалізацію Євросоюзу і місце в міжнародному поділі праці, важливо підкреслити, що в його зовнішній торгівлі переважає частка готової продукції. Особливо велика частка обробної та хімічної продукції. У рамках європейських транскордонних ланцюжків поставок частка імпорту комплектуючих і готових виробів із сусідніх країн перевищує за обсягом аналогічні показники для Азії або Північної Америки. Водночас зберігається велика залежність регіону від імпорту сировинних та енергетичних ресурсів. ЄС

– один із найбільших експортерів капіталу. Європа посідає 1-е місце у світі за сумарними обсягами вихідних і вхідних прямих інвестицій. У 2017 р. частка ЄС за цими показниками становила відповідно 31,7 і 25,5% [63]. Але за останні роки обсяги прямих інвестицій країн Євросоюзу дещо зменшилися (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Процент вихідних інвестицій ЄС від загального ВВП країн-членів (2018-2023 рр.)

<i>Рік</i>	<i>Показник у відсотках</i>	<i>Найбільші реципієнти інвестицій</i>
2018	22%	США, Британія, Швейцарія, Канада.
2019	23,2%	США, Британія, Бразилія, Південна Корея
2020	21,6%	США, Британія, Швейцарія, Японія, Сінгапур.
2021	23,1%	США, Британія, Сінгапур, ОАЕ, Мексика.
2022	25,3%	США, Бразилія, Британія, Австралія, Сінгапур
2023	22,6%	США, Британія, Сінгапур, Австралія

Складено автором за джерелом [58].

Також країни ЄС мають значні запаси мінеральних ресурсів: кам'яного, м'якого вугілля, нафти, природного газу. На території Франції та Іспанії містяться великі поклади уранових руд, Швеція є багатим джерелом залізних руд. Нині в країнах Західної Європи частка обробних виробництв у вартості промислової продукції становить понад 90%. Чільне місце в європейській промисловості посідають паливно-енергетичний комплекс (ПЕК), машинобудування і хімія. Серед галузей міжнародної спеціалізації ЄС слід виокремити атомну

енергетику, нафтогазовий комплекс, автомобільну, авіакосмічну, електротехнічну промисловість, високотехнологічні галузі машинобудування (верстатобудування, виробництво комп'ютерів та електроніки), хімічну, легку та харчову промисловість, виробництво нових конструкційних матеріалів, біотехнології. Досить розвинена традиційна галузь ЄС –металургія, представлена в таких країнах, як Німеччина, Бельгія, Люксембург, Італія. До традиційних галузей ЄС можна віднести і хімічну промисловість, за багатьма показниками якої ЄС посідає провідні світові позиції. Так, на частку 43 найбільших європейських корпорацій сьогодні припадає понад 50% світового торгового обороту продуктів хімічної промисловості. Загалом, характеризуючи промисловість, необхідно відзначити її досить високу технологічність, конкурентоспроможність і високу додану вартість продукції. У секторі промислового виробництва ЄС 6,4% підприємств належить до високотехнологічних і 13% – до середньотехнологічних. Більша частина прибутку в промисловості створюється в кількох середньо- і високотехнологічних галузях.

Нині Європейський Союз посідає лідируючі позиції в міжнародній торгівлі послугами. Так, частка країн Євросоюзу у світовому експорті послуг становить 20%, а у світовому імпорті – 20% (за винятком угод у рамках самого об'єднання). Для економіки ЄС послуги також стали домінуючим сектором, на який припадає понад 70% ВВП. Обсяг внутрішньорегіонального експорту послуг у ЄС у 2021 р. становив більше трильйона євро. Ключовими постачальниками послуг на внутрішній ринок були Німеччина (13,3%), Франція (11,3%). За обсягом імпорту в торгівлі послугами всередині ЄС також лідирують Німеччина (18,3%), Франція (10,6). Досить скромну участь у внутрішньорегіональній торгівлі послугами в рамках об'єднання демонструють такі країни, як Мальта, Кіпр, Латвія, Словенія, Болгарія, Естонія. Частка кожної з них у торговому обороті послугами між країнами ЄС не перевищує 1%. У структурі торгівлі ЄС послугами переважає категорія «інші види ділових послуг», що включає різноманітні ділові, професійні та технічні послуги. Далі йдуть транспорт,

туризм та фінансові послуги. Найбільше позитивне значення для сальдо торговельного балансу дають інші ділові послуги, фінанси, комп'ютерні та інформаційні послуги і транспорт [40, с. 597].

У країн Європейського Союзу спостерігається високий рівень самодостатності в економіці. Приблизно 2/3 загального обсягу зовнішньої торгівлі країн-членів Союзу відбувається в межах самого Союзу. Для деяких країн-членів, таких як Хорватія, Угорщина, Латвія, Люксембург, Польща, Голландія, Португалія, Румунія, Словаччина та Словенія, ринок ЄС є основним місцем збуту їх товарів і послуг, що становить понад 70% їх експорту. Європейський Союз, разом зі Сполученими Штатами та Китайською Народною Республікою, має найбільш різноманітну структуру товарного експорту у світі. У 2016 році основними торговельними партнерами ЄС були Сполучені Штати (15,2% обсягу торгівлі ЄС), Китай (13,8%), Російська Федерація (8,4%), Швейцарія (7,0%), Норвегія (4,0%), Туреччина (3,8%), Японія (3,2%), Республіка Корея (2,4%), Індія (2,1%) та Бразилія (2,0%). У структурі експорту Європейського Союзу переважають готові продукти, такі як машини та обладнання, що становлять 21% від загального обсягу експорту у 2021 році. Хімічна продукція та фармацевтична продукція мають по 11% від обсягу експорту, автомобільні товари та запчастини – 6%, текстиль – 3%, а будівельне обладнання – 2%. Щодо структури імпорту, в ній значну частку становлять готові продукти – 60%, а також мінеральна сировина та енергоресурси – 30% [63]. На рисунку 1.2. можемо побачити динаміку міжнародної торгівлі ЄС за останні 20 років. В останні роки об'єднання почало більше імпортувати.

Рис. 1.2. Показники і динаміка міжнародної торгівлі ЄС за останні 20 років у мільярдах євро [54]

Окремо слід зупинитися на впливі російсько-української війни на економіку ЄС. Ще до нападу на Україну ЄС зіткнувся з різким падінням обсягів торгівлі та зростанням інфляції, що значною мірою було зумовлено зростанням цін на імпортовані енергоносії. Конфлікт з Росією ще більше погіршив економічну ситуацію, так як ЄС був дуже залежним від російського природного газу. В цілому об'єднання задовольняло приблизно 60 відсотків енергетичних потреб через імпорт. Ця залежність варіюється від країни до країни. Деякі з країн-членів не залежали від імпортних енергоносіїв, а деякі навпаки (Італія, Німеччина). Війна змусила Європу переглянути свою енергетичну політику і використовувати стратегію скорочення попиту на російські енергоносії. Були виділені величезні кошти на розвиток «зеленої» енергетики та альтернативних джерел енергії Санкції проти Росії порушили фінансову та торговельну активність в Євросоюзі, що призвело до рецесії. Проте навіть незважаючи на всі ці проблеми, аналітики прогнозують ріст ВВП Євросоюзу. Цей факт показує, що

Росія не є важливим європейським торгівельним партнером. Особливо об'єми торгівлі скоротилися в 2014 році, після анексії Криму [42, с. 49].

Розглядаючи політичний профіль ЄС, треба відзначити, що це доволі складна політична структура, яка представляє з себе багаторівневий механізм прийняття зовнішньополітичних рішень. Європейський Союз у цьому плані можна описати як систему взаємозв'язків і переговорів. Насамперед важливо, що структура політичних рівнів в об'єднанні не є ієрархічною. На відміну від національної держави, зв'язки між учасниками процесу більш різноманітні, це досягається саме через відсутність чіткої ієрархії. Крім того, відсутність ієрархічної структури вимагає особливих способів політичного контролю. Процес ухвалення рішень у ЄС характеризується наявністю переговорів. Добре відомо, що торг є одним із способів взаємодії та ухвалення опрацьованих «пакетних» рішень. Європейська багаторівнева система є типово переговорною, де політичні рішення здебільшого ухвалюються не з волі більшості, а в результаті майстерної комунікації. Складність полягає в тому, що Європейському Союзу постійно доводиться знаходити баланс між наднаціональними та міжурядовими інтересами [21, с.27].

Основними інститутами Європейського союзу є: Європейська Комісія, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу і Європейський Парламент. Перші два є органами виконавчої влади. Комісія, що здійснює контроль за агентствами, пропонує законопроекти, а також забезпечує дотримання законів. Вона складається з єврокомісарів, по одному від кожної держави-члена. Європейська Рада не має законодавчих повноважень, проте вона складається з глав держав та голів урядів від держав-членів, а отже, має свої власні повноваження, якими не володіють інші інститути союзу. Цей орган також призначає Голову Комісії (за принципом парламентських виборів), а також Високого представника зі спільної зовнішньої політики і політики безпеки. У спрощених термінах значущість ради можна зіставляти з положенням глави держави. Рада Європейського Союзу і Парламент утворюють законодавчу владу ЄС. Рада

складається з міністрів, тоді як національний парламент обирається безпосередньо. Залежно від регіону, деякі перебувають під більшим контролем з боку національних міністрів. У більшості випадків, коли йдеться про питання в рамках Європейського співтовариства, обидві палати мають рівні повноваження передавати, змінювати або відхиляти законопроекти [56].

Держави-члени Євросоюзу мають автономію стосовно прийняття політичних рішень майже у всіх сферах. Міжнародні договори визначають сфери політики, в яких ЄС може ухвалювати рішення. У деяких галузях об'єднання наділене винятковими повноваженнями. Це означає, що рішення ухвалюються на рівні ЄС країнами-членами на засіданні Ради та Європейського Парламенту. До цих сфер належать митна політика, правила конкуренції, валютна політика в єврозоні, обмеження видобутку риби і торгівля. В інших сферах повноваження розділені між Союзом і країнами-членами. Якщо законопроект ухвалюється на рівні ЄС, ці закони користуються пріоритетом. Хоча якщо законопроект не ухвалюється на рівні ЄС, країна може ухвалити закон на національному рівні. Принцип розділених повноважень діє в таких галузях, як внутрішній ринок, сільське господарство, екологія, захист прав споживачів і транспорт. У всіх інших сферах рішення ухвалюються країною. Таким чином, якщо сферу діяльності не включено до міжнародного договору, Комісія не може пропонувати законопроекти в цій галузі. Але в деяких галузях, таких як космічна сфера, освіта, культура і туризм, Союз може надавати підтримку ініціативі країни. А в інших, таких як допомога іншим державам і наукові розробки, ЄС може вести незалежну діяльність, наприклад, здійснювати програми гуманітарної допомоги [26, с. 41]. Відносини з країнами, що не входять до ЄС, перебувають у компетенції Верховного Представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки, якого призначає Європейська Рада і який також обіймає посаду заступника Голови Європейської Комісії. На рівні глав держав або урядів Європейський Союз представлений Головою Європейської Ради. Європейська служба зовнішніх зв'язків служить Міністерством закордонних справ і дипломатичним корпусом Союзу під управлінням Верховного Представника ЄС.

Вона формується з компетентних співробітників, що направляються з Ради, країн-членів ЄС і Європейської Комісії. Рада розробляє та ухвалює рішення у сфері зовнішньої політики та політики безпеки ЄС на основі директив Європейської Ради. Комісія, з іншого боку, несе відповідальність за торговельну політику і допомогу країнам, що не входять до складу ЄС, а саме за гуманітарну допомогу і допомогу в розвитку. Комісія також представляє Союз у всіх галузях діяльності, крім зовнішньої політики і політики безпеки. Якщо говорити про політичні пріоритети Євросоюзу, то можна виділити наступні. Посилення захисту ЄС і його громадян, допомога державам-членам у спільному зміцненні військового потенціалу, а також розроблення більш досконалих механізмів реагування на кризові ситуації. Подальші кроки, спрямовані на забезпечення безпеки ЄС, включають в себе різні заходи, відповідно до яких держави-члени отримують фінансову допомогу для підвищення ефективності спільної закупівельної діяльності та розвитку оборонного потенціалу [41, с.14].

Також ЄС продовжить зміцнювати стійкість держав і суспільства, підтримуючи ефективне державне управління та підзвітні установи, а також тісно співпрацюючи з громадянським суспільством. Зокрема, програми підтримки ЄС будуть спрямовані на сусідів з півдня і сходу, від Середньої Азії до Центральної Африки. ЄС також підтримує інтегрований підхід до вирішення конфліктних і кризових ситуацій, що робить необхідною всебічну участь ЄС на всіх стадіях конфлікту, включно з діями щодо запобігання конфліктам. За можливості, Євросоюз також має намір зберігати свою присутність у зоні конфлікту до остаточного переходу до мирного урегулювання. Європейський Союз має на меті протистояти тероризму, насиллю та екстремізму. Досить важливим пріоритетом зараз є міграційна політика, тому багато зусиль об'єднання направленні саме на гармонізацію міграційних потоків та належне прийняття біженців.

У зовнішній політиці Євросоюз співпрацює з широкою кількістю акторів, зокрема з міжнародними організаціями (ООН, НАТО, СОТ та інші) та країнами, які не входять до об'єднання (США, Канада, Британія, Австралія). Також ЄС

активно співпрацює з країнами в рамках Європейської політики сусідства. До неї входять найближчі сусіди об'єднання на південному та східному кордоні: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестинська автономія, Сирія, Туніс та Україна [56].

Тож, на сьогоднішній час Євросоюз є потужним інтеграційним утворенням з високими економічними показниками та зростаючими темпами розвитку. Маючи складну, але скоординовану політичну структуру, ЄС здатний проводити широку політичну діяльність з урахуванням інтересів країн-членів та оперативно реагувати на зовнішньополітичні виклики.

РОЗДІЛ 2. РИЗИКИ ДЛЯ КРАЇН ЄС В УМОВАХ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

2.1. Історичні особливості формування та розвиток міграційної кризи в ЄС

Для того, щоб краще розуміти сутність явища міграційної кризи в ЄС, треба спочатку розібратися в історії міжнародної міграції. Активна міжнародна міграція почалася в XVII-XVIII столітті, але тоді основні міграційні потоки приходилися не до Європи. Навпаки, здебільшого європейці мігрували до країн Америки, Азії, Океанії та Африки, щоб обжити території та посилити там свій вплив. У період промислового перевороту європейці масово залишали свої домівки та перебиралися до Нового Світу (див. додаток А). Це робилося через низькі економічні тарифи, які тим самим допомагали збільшити доходи. 20-40 роки XX століття характеризуються низькими темпами міграції, цей факт не в останню чергу пов'язаний з самодержавними настроями в Європі та Америці, де був обмежений рух капіталу, товарів та робочої сили. Проте люди все одно мігрували у великій кількості, особливо до США. Щоб стримати міграційні потоки уряд країни запровадив жорсткі обмеження міграційної політики. Були введені критерії «грамотності» мігрантів, а також квоти за етнічними групами. Пізніше була введена заборона на імміграцію японців та індіців, яка була відмінена тільки в 40-вих роках XX століття.

Розвиток процесів глобалізації у 1950-1980-х роках призвів до переміщення людей з менш розвинених країн до більш благополучних країн Заходу. Здебільшого мігрували у Францію та Німеччину, на кінець 1980-х років кількість мігрантів в цих країнах становила більше десятка мільйона осіб. Проте це дуже допомагало європейським країнам. У той час їх економіки дуже швидко росли, це вимагало великої кількості робочої сили, яка не покривалася на національному рівні. Тому країни Заходу активно залучали мігрантів. Це дозволяло збільшити робочі потужності і зекономити на заробітній платі та умо-

вах праці. Але вже через деякий час європейські країни різко зменшили залучення робочої сили із закордонну, посиливши міграційну політику та намагаючись повернути мігрантів до своїх країн [31, с.95].

На початку 90-х років XX століття потік мігрантів до країн Європи значно збільшився через падіння «залізної завіси», дезінтеграційні процеси та етнічні конфлікти. Також слід згадати, що у 1992 році був підписаний Маастрихтський договір, що сформував єдиний політичний та економічний простір в західноєвропейських країнах. Була створена внутрішня безвізова зона з буферними зонами. Це дало змогу спрощено пересуватися між країнами Союзу, через що збільшилась кількість в'їзду мігрантів із третіх країн.

Ми можемо побачити, що поступово кількість мігрантів до країн Європи тільки збільшувалася і це повинно було спричинити якісь наслідки. Явище, яке більшість називає «міграційною кризою» сформувалося достатньо нещодавно, у 2015 році. Це було пов'язана з багаторазовим збільшенням кількості біженців та нелегальних мігрантів до ЄС. За рік туди прибуло від одного до двох мільйонів біженців, а саме термін «криза» почав вживатися після серії катастроф у Середземному морі, коли було виявлено не один затонувший човен з мігрантами [50]. Але передумови такого явища можна було побачити ще раніше. Дестабілізація на Близькому Сході, яка прогресувала з початку століття, і зростаюча кількість біженців, яка спостерігалася з 2011 році, спочатку мало хвилювала європейські країни. На фоні «арабської весни» деякі політичні експерти Європи намагалися привернути увагу до можливого загострення ситуації з біженцями, але це не отримало публічного розголосу. Потім у рамках ЄС було проведено дослідження в якому говорилося, що підвищення міграційних потоків не матиме серйозного впливу на країни Євросоюзу, але вже в кінці 2014 року стало зрозуміло, що це було хибне твердження.

Найбільшим джерелом мігрантів на той час була Сирія, так як в країні з 2011 р. відбувалися військові дії. Але нестабільна ситуація в Афганістані, Еритреї та Іраку також спонукала людей масово залишати домівки. Таку велику кількість мігрантів треба було розподілити між країнами-членами ЄС та десь

розмістити, проте з цим сталися серйозні проблеми. В Євросоюзі почала наростати напруга через нерівномірне навантаження міграційних потоків. З цією проблемою більше всього стикнулася Італія, Греція та Угорщина. Перші дві були своєрідним буфером для мігрантів, із якого їх потім розподіляли по іншим країнам, але більшість з них залишалися тут. Угорщина мала найбільше число біженців пропорційно до кількості населення. Країні довелося закрити кордон з Хорватією, щоб хоч якось зменшити інтенсивність міграційних потоків.

Щоб хоч якось покращити ситуацію, в рамках ЄС в 2016 році був створений Спільний план, що включав в себе договір з Туреччиною та заходи укріплення кордонів Шенгенської зони [57]. В обмін на фінансову допомогу Туреччина пообіцяла всіма методами гальмувати потоки біженців, і це спочатку мало свої результати, кількість біженців значно скоротилася. Але в 2020 році загострення ситуації у Сирії ще більше посилило наплив мігрантів у країни Євросоюзу. Уже в 2022 році міграційна криза спалахнула з новою силою через війну в Україні. Багато людей вимушені були залишити свої домівки та виїхати закордон. Станом на грудень 2022 року з країни виїхало майже 15 мільйонів чоловік, 11 мільйонів з яких відправилося до країн Європейського Союзу [55]. Це створило для ЄС нові виклики у сфері міграційної політики. Окремо слід сказати про те, як фактор коронавірусу вплинув на міграційну ситуацію в ЄС. Паніка через ковід в чомусь допомогла Європі в боротьбі з міграцією, так як пандемія стала потужним аргументом стосовно питання закриття кордонів, і обмеження стали цілком виправдані.

Ми бачимо, що міграційна криза в ЄС на сьогоднішній день є досить масштабною. Тому важливо буде детальніше розібратися у причинах цього явища. Якщо говорити загалом про міжнародну міграцію до країн Євросоюзу, то вона має декілька факторів. По-перше, тут відіграють роль історичні чинники. Так як країни Європи після Другої світової війни почали політику залучення мігрантів, так як існувала велика потреба в трудових ресурсах. Імміграція до Франції та Великобританії була пов'язана з колоніальним минулим.

Туди після розпаду колоніальної системи ринули іммігранти з Алжиру, Марокко, Тунісу та Індії. По-друге, економічний чинник. Країни ЄС є дуже привабливими для мігрантів через свій економічний розвиток. Найбільш значні соціальні виплати мають: Бельгія, Франція, Швеція та Німеччина. Тому зараз основна кількість міграційних потоків приходить на них. Також слід сказати про соціокультурні та гуманітарні фактори. У першому випадку проживаючи в Європі мігранти через соціальні мережі і родинні зв'язки формують образ «кращого життя», тим самим підштовхуючи своїх співвітчизників до міграції. Гуманітарний же чинник найбільше проявляється в політиці мультикультуризму, яка досі проводиться на території Євросоюзу, хоча вже в меншій мірі. У багатьох країнах-членах існують телевізійні канали, які проводять ефіри мовами меншин, школи та інші способи адаптації мігрантів у суспільство.

Головною причиною міграційної кризи 2015 року називають війну в Сирії, громадянські війни в Лівії та ряді африканських країн. Саме події в Сирії запустили в дію процеси, що призвели до міграційної кризи в Європі. Розпочаті антиурядові акції у 2011 році викликали ряд заворушень в різних містах країни, а потім це все переросло в повномасштабний збройний конфлікт. У перший час біженці направлялися в сусідні країни: Туреччину та Йорданію. Але вже скоро країни не могли самотужки впоратися з такою кількістю біженців. Ці події змушували людей виїжджати зі своїх країн у більш безпечні місця, а одночасність цих подій збільшила міграційні потоки в рази. Комісія ООН у справах біженців простежила шляхи пересування біженців і мігрантів з країн Близького Сходу і Африки в Європу і прийшла до висновку, що з 380 тис. осіб, що добралися на континент за перші вісім місяців 2015 року через Середземне море, лише кожен другий є вихідцем з Сирії, а решта – це громадяни країн, на території яких не ведуться військові дії, але де права людини грубо і систематично порушуються. 13% біженців складали вихідці з Афганістану, 8% – з Еритреї, 4% – з Нігерії, по 3% – з Сомалі, Пакистану та Іраку, 2% – з Судану. 72% з усіх прибулих біженців станом на 2015 рік складали чоловіки, 13% – жінки і 15% – діти [55].

Ще однією важливою причиною міграційної кризи в Європі є той факт, що в ці країни достатньо легко потрапити. Частіше за все біженці рухаються з Греції до Македонії, Сербії та Угорщини, а далі продовжують свій шлях чи залишаються в цих країнах. Також причиною масової міграції до ЄС є накопичення «критичної маси» вихідців з Північної та Екваторіальної Африки в Європі. Багато мігрантів прагнуть потрапити в конкретні країни, де вже оселилися їхні родичі. Можливість приєднатися до членів сімейного клану, які більш-менш влаштувалися в Європі, в рази полегшує психологічну сторону такого переїзду, не кажучи вже про економічну. Що стосується війни і бідності, то все більше політиків і навіть журналістів визнають, що основна маса новоприбулих – це не бідні біженці. Більшість з них тікають не із зон бойових дій, а просто зі спустошеного регіону, де немає економічних перспектив, але є загроза Ісламської держави.

У підсумку розглянемо наслідки, які викликала міграційна криза. Найочевиднішим наслідком напливу мігрантів з соціально неблагополучних країн є те, що вони створюють сильне навантаження на бюджети країн-членів ЄС. Прогнозується, що в подальшому міграційні витрати можуть зрости на 0.15% від загального ВВП Євросоюзу [56]. По суті, це ті гроші, які повинні були використовуватися для соціальних програм самого Європейського Союзу. Особливо відчутні ці витрати для Греції. На додачу до боргової кризи, країна також витрачає величезні кошти на прийом біженців, так як є однією з буферних зон. Це веде до того, що рівень життя європейців змінюється, що призводить до соціальної напруженості та антимиграційних настроїв. Міграційна криза завдала відчутного удару по важливому елементу сучасної європейської цивілізації – її благополуччю. Масова міграція в Європу спричинила ряд негативних соціально-економічних процесів: безробіття, загрози терористичних атак, етноконфесійні протиріччя тощо.

Також в Європі поширене переконання, що разом із біженцями до ЄС проникло і багато терористів, і це не зовсім хибна думка. Дійсно, після 2015 року кількість терористичних актів в Європі зросла, особливо в тих країнах, котрі є

центрами прийому біженців, як от Франція. За статистикою зараз в Євросоюзі можуть перебувати до 7 тисяч джихадистів, які пройшли підготовку в тренувальних таборах терористів. Цей факт змушує людей сумніватися стосовно своєї безпеки на території союзу та ще більше підбурює до антиміграційних настроїв.

Із цього випливає ще один наслідок – порушення громадянської безпеки. Ми можемо бачити безпорядки в різних країнах Європи. Часто спалахують бійки між мігрантами та радикальними угрупованнями європейців, які виступають проти відкритої міграційної політики ЄС. Також багато прикладів того, як біженців звинувачували в крадіжках, злочинах проти жінок на нанесенні фізичних тілесних ушкоджень. На тлі проблем, що виникають, у низці європейських країн посилюються антиміграційні настрої і невдоволення міграційною політикою ЄС. У Європі спостерігається збільшення кількості рухів, спрямованих проти міграції. Набирають популярності ультраправі партії: «Національний фронт» Франції Марін Ле Пен, «Партія свободи» Вілдерса в Нідерландах, у Швеції – «Шведські демократи», у Чехії – «Світанок» тощо [44, с.80].

Щоб хоч якось забезпечити себе від неконтрольованої міграції, країни-члени запроваджують різні обмеження. Наприклад, при в'їзді можуть вимагати дозвіл на роботу або використовувати «бальну систему проїзду», зменшувати квоти по прийняттю мігрантів чи штучно ускладнювати процес в'їзду та продовження перебування на території країни. Але такі заходи часто вважають неефективними, так як вони не допомагають зменшити кількість мігрантів, а навпаки роблять ще гірше, підвищуючи потоки нелегальної міграції.

Проте відмічають і позитивні наслідки міграції. Так Європа отримала величезну кількість трудових ресурсів, яку можна використовувати у сферах, де завжди спостерігався дефіцит працівників – сільське господарство та промисловість. Також використання дешевої праці допомагає збільшити прибуток підприємства, що у свою чергу може привабити додаткові інвестиції. Також не слід забувати, що до Європи мігрують не тільки низькокваліфіковані, а ще люди із компетентними навичками та досвідом роботи в наукомістких галузях.

Якщо говорити про наслідки міграції для країн, з яких емігрують, то можна виділити такі. По-перше, демографічний ефект. У країнах еміграції будуть пришвидшуватися процеси старіння населення, так як виїжджають в основному молоді люди. Також еміграція призводить до витоку робочої сили із країни, що може негативно позначитися на науково-технічному рівні розвитку, темпах виробництва та економічному іміджі. Через брак працівників також буде зростати навантаження на економічно активне населення, яке залишилося у цій країні. З іншого боку, мігранти є однією з найважливіших статей доходу деяких країн, так як здійснюють на батьківщину грошові перекази і сприяють надходженню іноземної валюти. Як приклад можемо привести статистику на рис. 2.1. Тут показано співвідношення грошових переказів мігрантів в Україну до прямих іноземних інвестицій. Також слід відмітити позитивний вплив на особистому рівні, так як працівники можуть отримати у Європі необхідні знання й навички, та повернутися на батьківщині висококваліфікованими спеціалістами.

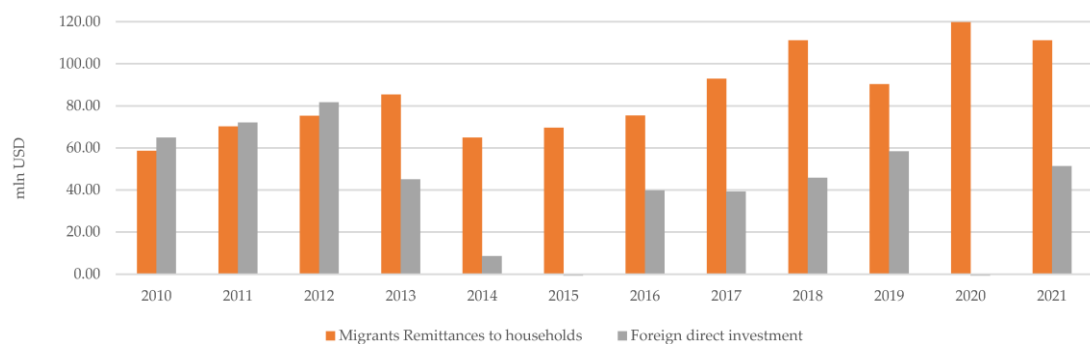

Рис. 2.1. Динаміка грошових переказів мігрантів в Україну та прямих грошових інвестицій, 2010-2021 роки [53]

Тож, можемо побачити, що міграційна криза в ЄС не з'явилася незвідки. Це логічний наслідок процесів, які відбувалися протягом довгого часу, під яких стався у 2015 році. Проблеми, на які спочатку європейські країни не звертали уваги, боляче вдарили по соціально-економічному життю ЄС і з часом тільки розвивалися. Спроби країн-членів вирішити міграційну кризу не дали

ефективних результатів. Криза на якийсь час мала ремісію, але спалахнула з новою силою у 2022 році. До старих проблем додалися нові. Першочерговими причинами міграційної кризи були саме безпекові, люди тікали з нестабільних регіонів до більш безпечної Європи, але зараз вони стали здебільшого економічними. Інтенсивні міграційні процеси в основній мірі негативно впливають на функціонування Європейського Союзу та створюють соціальну напруженість, не тільки в окремих країнах, а на наднаціональному рівні в цілому.

2.2. Поширення ісламу у Європі: загрози та наслідки

В ЄС за останні 10 років сильно зросла кількість мусульманського населення. Тільки у Франції проживає більше 5 мільйонів послідовників ісламу, і ця цифра постійно зростає (див. додаток Б). Це є наслідком міграційних потоків з колишніх імперських колоній в Північній Африці, Азії та Карибського басейну. Різке збільшення мусульманського населення в Європі також пов'язане з високим рівнем нелегальної міграції, хоча багато країн ЄС прийняли закони, що забороняють незаконне перебування іноземців на їх території. Крім того, високий рівень народжуваності в мусульманських середовищах також призводить до зменшення корінного населення Європи і збільшення чисельності мусульман.

Проте за ці роки рівень мусульманського населення збільшився не тільки в країнах ЄС, а в Європі в цілому. Наприклад, за даними 2022 року, у Норвегії кількість мусульман склала 3.5% від загального населення, а в Швейцарії цей показник становить 5% [40, с. 598].

Експерти передбачають, що до 2025 року кількість мусульман в країнах ЄС може збільшитися вдвічі [17, с.9]. Проте достовірність цих прогнозів під питанням, оскільки вони базуються на простій екстраполяції закономірностей моделі відтворення, що стосуються традиційних мусульманських регіонів. Проблема ісламу в Європі є однією з найгостріших та актуальних, які отримують особливу увагу в політичних та міжнародних колах. Але при цьому, прин-

ципово важливі питання часто не розглядаються, а кожен аспект проблеми розглядається окремо, і частіше звертають увагу на наслідки, а не на причини. Мусульмани в Європі є переважно іммігрантами, які прибули в Європу протягом останніх 20 років та змінили демографічну картину континенту. У минулому, приплив іммігрантів-мусульман в Європу був незначним, але посилювався після Другої світової війни, ставши результатом постколоніального розвитку. Європейські країни потребували дешевої робочої сили для відновлення післявоєнної економіки, і їх уряди стимулювали приплив іноземних робітників. Народжуваність серед європейців була високою, тому цей процес не викликав особливих побоювань. Однак проблема прийому іммігрантів, зокрема з мусульманських країн, набула актуальності для колишніх колоніальних держав, таких як Великобританія, Франція та Нідерланди. Умови кризи, що настали в 1973-1974 рр., призвели до зміни становища, і міграція стала серйозною проблемою, що потребувала спеціального регулювання. Криза перевиробництва, яка була спричинена технологічною перебудовою в деяких сферах економіки, призвела до збільшення безробіття та надлишку робочої сили. Це позначилося як на приїжджих, так і корінних жителях. Міграційні потоки стали стихійними, і мігрантів почали розглядати як біженців. Кількість біженців за останні роки зросла катастрофічно, з 2 млн. в 1975 р. до 12 млн. в 2001 р.

Міграційна криза почалася ще з часів початку Арабської весни, і в 2015 р. її розміри стали руйнівними. Більше мільйона нелегальних мігрантів та біженців прибули до Європи за період з січня 2015 р. по січень 2016 р. Основний потік мігрантів пройшов через Грецію та Італію, що спричинило зміни міграційної політики країн Західної Європи. У вересні 2016 р. Німеччина, Австрія та Чехія посилили прикордонний контроль у зв'язку з безперервним припливом біженців. 11 листопада 2016 р. влада Євросоюзу прийняла рішення продовжити на три місяці режим контролю кордонів всередині Шенгенської зони через тривалий приплив мігрантів. Згідно з дослідженням Міжнародної міграційної організації, при збереженні поточного темпу міграції, християнське та мусульманське населення Європи буде приблизно однаковим до 2050 року. У

Західній Європі відсоток мусульман зростає з 5,9% до 10,2%, як результат припливу мігрантів і високої народжуваності серед мусульман. Темпи народжуваності мігрантів є в два-три рази більшими, ніж народжуваність європейців, тому чисельність мігрантів в Європі подвоїться через 20-30 років, що стане серйозною етно-демографічною проблемою для ЄС. Масштабна міграція в країні з низьким рівнем народжуваності може призвести до глибокої модифікації етнічної структури та підірвати національну ідентичність. Нині в Європі відбувається процес етнокультурної перебудови, який призводить до загострення соціальних та міжнаціональних проблем та поляризації громадської думки.

У контексті імміграційної кризи в Західній Європі, що пов'язана зі швидким зростанням мусульманського населення, постає багато протиріч. Уряди європейських країн стикаються з серйозною проблемою, яка раніше не викликала побоювань, а зараз гостро стоїть на порядку денному – це проблема інтеграції мусульманських спільнот. Проживаючи в Європі, мусульманські громади намагаються зберегти свою самобутність і при цьому вимагають поваги і дотримання власних прав. Однією з причин, яка не дозволяє мусульманському населенню успішно інтегруватися в європейське співтовариство є релігія. Європейці відзначають кілька особистих якостей серед причин, що не дозволяють мусульманам інтегруватися в європейське суспільство, такі як заперечення західних цінностей, фанатизм і повна покірність релігійним правилам. Поширення крайніх радикальних течій, що проповідують під прикриттям ісламського вчення, є головною загрозою для мирного співіснування мусульман і християн. Присутність ісламу і його прихильників в Європі є невід'ємною частиною соціального явища, яка потребує певного осмислення. За прогнозами соціологів, до 2030 року кожен десятий житель Європи буде мусульманином, а до 2100 року вже кожен четвертий [28, с. 210]. Тому на сьогоднішній день питання сумісності ісламу з нормами і способом життя європейців є досить важливим.

В основі життєвих установок мігрантів-мусульман лежить принцип дар-ал-іслам, або територія, де діють закони шаріату, що і є, на думку багатьох експертів, головною перешкодою для їх успішної інтеграції. Європа і ісламський світ відносяться абсолютно до різних культурних світів, які представляють собою дві кардинально різні, але від цього не менш значні системи цінностей. Рівнозначність двох макрокультурних світів у цьому відношенні означає, що кожен з них має свій спосіб вибудовування власного погляду на «життя». І ця різниця світосприйняття служить серйозним бар'єром для взаєморозуміння. Мігранти з немусульманських країн можуть швидко адаптуватися і не утворюють замкнутих спільнот. Мусульмани ж замикаються у своїй уммі і вперто дотримуються своїх переконань і культурних традицій. Це викликає напруженість в жителів країн, куди вони емігрують. У Німеччині великі проблеми з приїжджими африканцями, турками, вихідцями з Сирії та Афганістану, Франція має проблеми з арабськими іммігрантами з країн Магрибу, така ж ситуація і в Нідерландах. У англійців виникають проблеми з іммігрантами з Бангладешу і Пакистану. Головна причина криється в релігії, яка визначає все життя мусульман. Також проблему створює відсутність якісної освіти, низькі показники на ринку праці: показники більшості мусульман набагато нижчі за середні показники жителів європейських країн. Також велику проблему створює статус жінки в цій культурі.

Проблемою інтеграції мусульманських спільнот у європейське суспільство залишається релігія, що викликає непорозуміння між корінним населенням та мігрантами, які бажають жити відповідно до своїх традицій та принципів. Проблемами для мусульман є різниця в ролях чоловіка та жінки в суспільстві, а також носіння хіджабу. Додатково до цього, низький соціально-економічний рівень серед мусульман, відсутність професійної підготовки та низький рівень освітньої кваліфікації ускладнюють їх інтеграцію. Це призводить до створення ізольованих районів проживання мусульман-мігрантів та зростання криміналізації мусульманських громад, що поглиблює ксенофобію в су-

спільстві. Наприклад, у 2015 році більше одного мільйона біженців з Афганістану, Сирії, Туреччини та інших країн прибули до Німеччини, але не всі отримали притулок. При розподілі біженців по території Німеччини враховуються різні чинники, такі як надходження податків та чисельність населення земель. Найбільш густонаселена земля Північний Рейн-Вестфалія прийняла найбільше число біженців. Це створило серйозні конфлікти серед німецького суспільства та занепокоєність у своїй безпеці [19, с. 131].

Мусульмани мігрують до Європи уже не одно десятиліття, тому цілком логічно, що тамошня діаспора має деякий вплив у різних сферах суспільного життя. Наприклад вплив ісламу посилюється в політичній сфері, і ця тенденція спостерігалася задовго до міграційної кризи. Нині такі партії, представлені іммігрантами з країн Близького Сходу, Африки та Азії, з'явилися в більшості країн Західної Європи. У Великій Британії у 2004 р. британський мусульманський активіст Анас Аль-Тікріті на знак протесту проти війни в Іраку заснував «Партію Поваги», яка на місцевих виборах отримала 2,3% голосів. У Бельгії в травні 2003 р. «Parti de la Citoyennete et Prosperite» (PCP, Партія громадянства і процвітання), яка проповідує радикальний іслам, набрала понад 8 тисяч голосів на виборах у Брюсселі. Також у жовтні 2012 р. на муніципальних виборах у Брюсселі два мандати здобули представники партії «Іслам», що фокусує свою увагу на релігійній тематиці та виступає за радикальні заходи з кінцевою метою перетворення Бельгії на ісламську державу. В Іспанії також існує «Партія відродження та об'єднання Іспанії» (PRUNE), яку очолює колишній журналіст і професор арабської мови Мустафа Баррак. З огляду на те, що чисельність мусульман у країні, включно з нелегалами, сягає більше 2 мільйонів осіб, перспективи у партії досить значні. Таким чином, на початку третього тисячоліття європейські мусульмани перетворилися на активну політичну силу. Досить міцно іслам укорінився і в європейській системі освіти. У багатьох європейських країнах здійснюється викладання основ ісламу в школах, діють медресе, ісламські університети та академії. Так, у Бонні (Німеччина) в 1994 році на гроші

короля Саудівської Аравії збудували Ісламську академію. У Роттердамі працює Ісламський університет, створений на базі медресе, що існувало там з 1997 р.. У Німеччині, Австрії та Бельгії виділяються додаткові години для проведення уроків основ ісламу. У Німеччині та Бельгії уроки з історії ісламу є обов'язковими і включені в програми державних навчальних закладів. Збільшення числа мусульман у Європі та посилення їхнього впливу сприяє виникнення протирічч.

У Європі збільшується негативне ставлення до мусульман, і 8 з 10 громадян європейських країн вважають, що біженці збільшують загрозу тероризму [50, с.157]. Багатьох європейців також турбує думка про те, що біженці можуть негативно вплинути на економіку їхніх країн, так як вони конкурують за робочі місця і соціальні пільги. Найбільш обуреними на цей рахунок є угорці, поляки, греки, італійці та французи. Однак приблизно половина учасників опитування в Швеції і Німеччині заявила, що біженці можуть зробити їхню націю сильнішою. Багато біженців, які прибувають до Європи, походять з мусульманських країн, особливо з Іраку та Сирії. Деякі європейці мають негативне ставлення до мусульман, оскільки вони вважають, що вони живуть відокремленими від суспільства та не бажають пристосовуватися до правил та законів європейського способу життя.

Зростання ісламського екстремізму змусило уряди Європи зосередитися на політичній інтеграції мусульман та зробити більш жорсткою імміграційну політику. Багато мусульман стали представниками європейських країн і мусульманами одночасно, створивши гібридну ідентичність. Проте в мусульманському середовищі ісламісти мають значний вплив і часто виступають проти західних цінностей на користь життя за законами шаріату. Інтеграція цієї внутрішньої периферії викликає труднощі через її транснаціональність. Створення колективної політичної ідентичності є складним процесом, який виникає з почуття спільної ідентифікації, солідарності та довіри між членами групи. У деяких «старих» європейців щодо мусульман-іммігрантів спостерігалася недо-

віра та ворожість. Криза зростання критичного ставлення до ідеї мультикультурного суспільства підштовхнула корінне населення до ксенофобії, націоналізму та ізоляціонізму.

Багато країн Європи реалізовували політику «багатокультурності», що визнавала культурне розмаїття суспільства та дозволяла ісламським переселенцям зберігати свої спільноти в межах країни проживання. Це призвело до того, що європейські соціуми стали фрагментованими замість того, щоб бути однорідними, як раніше. Зростання ісламського екстремізму примусило уряди відмовитися від політики невтручання та перейти до мультикультуралізму керованого, що передбачав більш продумане і стійке будування відносин з мусульманськими громадами. Європейський Союз прагне гармонізувати національні підходи до імміграції «м'яким способом» через рекомендації та підтримку конкретних проектів, але ці принципи не є зобов'язуючими для країн-членів. Європейські країни, враховуючи невдалий досвід минулих років, шукають більш збалансовані варіанти інтеграції мусульман, що задовольняють інтереси громад та потреби самих мусульман. Особлива увага приділяється вирішенню соціально-економічних проблем, які можуть бути розв'язані шляхом забезпечення мусульман правами в галузях зайнятості, освіти, охорони здоров'я та житла. Це може сприяти їх більшій відкритості та зближенню з корінним населенням, а також позитивно позначиться на політичній інтеграції. Одночасно з цим, з огляду на кризу мультикультуралізму, європейські лідери посилюють імміграційну політику в ряді аспектів.

Отже, ісламізація – це досить серйозна проблема для європейського суспільства, яка потребує глибокого осмислення та негайного вирішення. Ісламофобія в найрізноманітніших формах – це зовсім не перебільшена реакція європейських суспільств на збільшення послідовників ісламу в європейських державах. Іслам дедалі глибше проникає в різні сфери життя європейського суспільства, мусульмани обираються до парламентів, створюють свої компанії, йдуть служити в поліцію, в армію, викладають у світських університетах, шко-

лах. Стаючи дедалі очевиднішою частиною європейського населення, вони докорінно змінюють традиційний вигляд сучасної Європи. ЄС намагається зменшити цей вплив шлях контрольованої політики інтеграції, але зважаючи на велику кількість мігрантів, зробити це вкрай важко.

2.3. Міграція українців внаслідок російського вторгнення: вплив на Україну та Євросоюз

Війна в Україні створила безпрецедентну ситуацію з біженцями в сучасній Європі, з найбільшим переміщенням людей з часів Другої світової війни. На початку березня 2022 року Управління Верховного комісара ООН у справах біженців підрахувало, що під час вторгнення Україну можуть залишити понад 4 мільйони людей. Однак у реальності, після всього лише дев'яти місяців бойових дій, фактичні цифри перевищили початкові оцінки. Станом на 15 листопада, за оцінками, з моменту вторгнення 24 лютого з України виїхало майже 8 мільйонів біженців, з яких, за оцінками, 5 мільйонів прибули до країн-членів ЦСЄ. Оскільки ситуація залишається незрозумілою, в країні налічується приблизно 6,2 мільйона внутрішньо переміщених осіб [52].

Поки триває війна, європейські держави роблять все можливе, щоб підтримати оборону України і допомогти тим, хто вимушено мав покинути країну, знайти захист у межах своїх кордонів. Після задоволення нагальних потреб країни пропонують заходи з підтримки біженців, щоб допомогти людям, хто бажає інтегруватися в приймаючі країни, і допомогти тим, хто хоче повернутися додому (див. додаток В). Масштабний приплив біженців ставить перед політиками і суспільством питання про те, як найкраще підтримати переміщених осіб, щоб дати їм можливість інтегруватися в приймаючі громади і продуктивно реінтегруватися на батьківщині, якщо вони вирішать повернутися. Попередні кризи з біженцями в Європі пролили світло на те, як ефективно розробляти та впроваджувати інтеграційну політику, і цей досвід може бути застосований для підтримки нинішньої хвилі біженців з України. Заходи підтримки біженців повинні, по можливості, не концентруватися тільки на українцях, а

де це можливо, зберігати універсальний характер, щоб допомогти всім біженцям інтегруватися в приймаючі громади. Однак, на відміну від попередніх хвиль біженців, люди з України отримали безпрецедентний доступ до соціальної підтримки завдяки введенню в дію Директиви Європейського Союзу про тимчасовий захист.

Якщо говорити про наслідки міграції населення з України, то найбільше ми бачимо їх саме в економічному секторі країн-членів ЄС. Витрати українських мігрантів за кордоном стимулюють приватне споживання в країнах-реципієнтах і, таким чином, економічне зростання. За даними, зібраними Національним банком України, витрати українців за кордоном у 2022 році становили \$2 млрд на місяць, що більш ніж утричі перевищує показники попереднього року. На початку повномасштабної війни в Україні мігранти здебільшого покривали свої витрати за рахунок заощаджень в українських банках за допомогою карток для розрахунків і зняття готівки. Оскільки українці почали активніше працевлаштовуватися за кордоном, заробітна плата в приймаючих країнах стала основним джерелом фінансування витрат мігрантів (рис .2.2.).

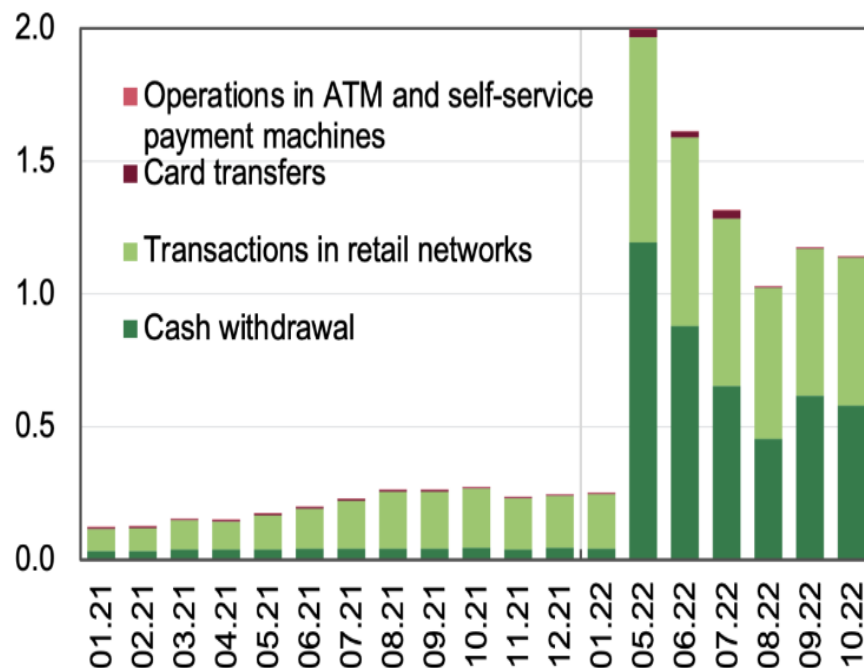

Рис. 2.2. Використання коштів (гривні та іноземні валюти) на картках українських банків за кордоном, млрд дол. [53]

Таким чином, українські мігранти спричинили короточасний сплеск роздрібної торгівлі та приватного споживання в Польщі та Естонії, хоча вони повернулися до довоєнного рівня вже через декілька місяців. Приплив мігрантів з України став головним поштовхом для прискореного зростання роздрібних продажів у Польщі в квітні, що зменшило негативний вплив інфляції. В інших країнах вплив міграції з України можна оцінити як досить незначний через або малу кількість мігрантів порівняно з населенням приймаючої країни (Німеччина), або високу вартість життя (Чехія, Австрія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди та Великобританія). Незважаючи на позитивні середньострокові наслідки, присутність мігрантів викликає певні короткострокові проблеми. Зокрема, витрати українських мігрантів стали додатковим чинником для високих темпів зростання інфляції в ЄС, де вона вже досягла десятирічного рівня на фоні різкого зростання цін на енергоносії. Так, у Литві, Латвії, Естонії та Угорщині інфляція становила більше 20% у річному обчисленні, у Польщі та Чехії — приблизно 18% у річному обчисленні, а в єврозоні — майже 10% у річному обчисленні [42, с. 48].

Інтеграція українських мігрантів також вплинула на показники ринку праці країн-членів ЄС. Зокрема, ЄЦБ підтверджує, що від 25% до 55% українських мігрантів працездатного віку стали частиною робочої сили єврозони та офіційно працевлаштувалися [58]. Незважаючи на те, що мігранти створюють додаткові проблеми та навантаження на державні фінансові ресурси у короткостроковій перспективі, вони, ймовірно, матимуть позитивний вплив на бюджет та економіку приймаючих країн, якщо мігранти залишатимуться в цих країнах на термін довше кількох років і будуть активно залучені у ринок праці. Географічна та культурна близькість України до Європи, наявність української діаспори та статус тимчасового захисту сприятимуть збільшенню числа мігрантів, що інтегруються у робоче середовище Євросоюзу. Зокрема, оцінки OECD показують, що робоча сила всіх країн ЄС кумулятивно зросла на 0,5% до кінця 2022 року, що вдвічі більше, ніж під час попередньої хвилі міграції в

2015–2017 роках. Вплив був найсильніший у Чехії (2,2%), Польщі (2,1%), Естонії (1,9%) та в кількох інших країнах (1%–1,5% в Угорщині, Латвії, Словаччині, Литві та Румунії) . У свою чергу зайнятість в ЄС зросла на 0,4% [63].

Урядові витрати країн-реципієнтів на охорону здоров'я, житло та освіту мігрантів, маючи позитивний вплив на економічне зростання, посилять проблеми у галузі державних фінансів цих країн. При цьому найбільші витрати понесуть країни, що межують з Україною, та країни Балтії. За підрахунками Європейського інвестиційного банку, на адаптацію мігрантів Латвія могла витратити 9% ВВП, Естонія – понад 7% ВВП, Угорщина, Чехія та Польща – 4–6% ВВП [58].

Масова міграція населення звичайно також має наслідки для України, здебільшого економічні. Можна припустити, що ці наслідки виключно негативні, але ні, відтік населення від час бойових дій має й свої позитивні сторони. Почнемо з негативних наслідків. По-перше, відбувається втрата спеціалістів, так званий «відтік мізків». Цей ефект є одним з найважливіших. Існує велика небезпека втратити висококваліфікованих фахівців з різних галузей, особливо серед молодого покоління. Студенти зазвичай краще адаптуються до змін, а через війну багато молодих людей вступають до закордонних університетів, багато з них навчаються за програмами Erasmus. Існує також небезпека міграції ІТ-спеціалістів, медичних працівників, науковців. По-друге, зменшуються надходження в бюджет країни та споживання на українському ринку. Тут зрозуміло, що зменшення працездатного населення впливає на податкові надходження до бюджету України, а зменшення населення в цілому негативно відображається на рівні споживання товарів та послуг. Третім негативним аспектом міграції є відтік валюти закордон. У травні 2022 року було зафіксовано, що українці витрачали за кордоном 2 мільярди доларів на місяць.

Тепер розглянемо позитивні сторони міграції населення під час війни. Першим позитивним фактором є звичайно збереження життя населення, тим самим зберігаються трудові ресурси, точніше та частина, яка повернеться до Ук-

раїни. Другим позитивним моментом є те, що міграція може зменшити конкуренцію на ринку. Надлишок робочої сили на місцевому ринку створює конкуренцію, знижує заробітну плату та підвищує рівень безробіття. Цей надлишок може мігрувати в інші країни, що дасть змогу стабілізувати ситуацію на внутрішньому ринку. Третій аспект полягає в тому, що тимчасова міграція підтримує процес обміну знаннями між країнами. Мігранти, які повертаються на батьківщину, привозять з собою нові знання, інновації, технології, ідеї, які вони отримали під час своєї відсутності. Ще дуже важливим фактором, який позитивно впливає на економіку країни, є грошові перекази. Для багатьох країн, що розвиваються, грошові перекази є важливою частиною ВВП. Вони також можуть бути джерелом надходження іноземної валюти для країни, що у свою чергу підтримує економіку та національну валюту. Надсилання мігрантами грошових переказів своїм сім'ям покращує добробут людей, а також збільшує споживання та ділову активність. Як повідомив Національний банк України, у травні 2022 року грошові перекази досягли довоєнного рівня. Це також є показником того, що українці працевлаштовуються за кордоном.

Окремо слід сказати про те, як Євросоюз допомагає українським біженцям. На даний момент майже 5 мільйонів українців зареєстровані за програмою тимчасового захисту ЄС. Це дало змогу усунути багато перешкод, з якими зазвичай стикаються біженці, люди можуть без перешкод отримувати дозволи на роботу та доступ до системи охорони здоров'я, шкіл, житла та банківських послуг. Блок також надає фінансування для підтримки біженців з України. Для цього залучаються серйозні фінансові кошти, тільки за 2022 рік було витрачено більше 30 мільярдів євро, ця сума становить близько 0,2 відсотка від всього ВВП Євросоюзу. Щоб допомогти країнам ЄС впоратися з негайними та невідкладними витратами, пов'язаними з прийомом цих біженців, Європейський Союз прийняв регламент під назвою CARE, або «Дії згуртування для прийняття біженців у Європі». CARE дозволяє країнам ЄС використовувати невитрачені та нерозподілені кошти в розмірі кількох мільярдів євро з бю-

джету Фондів згуртованості за 2014-2020 роки. Фонди згуртованості включають кошти з Європейського соціального фонду (ESF) і Фонду європейської допомоги для знедолених (FEAD), також додаткова фінансова допомога надається країнам-членам, які розміщують на своїх території більшу частину біженців з України.

У висновку можна сказати, що основною проблемою міграції в Україні сьогодні є повернення людей, які виїхали з країни до і під час війни. Більшість громадян, які виїхали з країни під час вторгнення, планують повернутися додому. За даними дослідження Gradus, у першій хвилі у травні 73 % українців хотіли повернутися додому, 12 % хотіли залишитися на новому місці проживання, червнева хвиля показала, що 65 % хотіли повернутися додому, 8 % хотіли залишитися, для 25 % було важко відповісти про своє рішення [55].

Припинення бойових дій з боку Російської Федерації залишається головним фактором, що буде сприяти поверненню українців на батьківщину. Крім того, деякі громадяни втратили своє житло в Україні, будівлі були зруйновані під час війни, тому уряду необхідно створити ефективну програму відновлення зруйнованих та пошкоджених територій. Звичайно, наразі основною причиною міграції є війна, і щоб повернути людей назад, необхідно забезпечити безпеку, але в довгостроковій перспективі економічні фактори є важливими в рішенні людей повернутися або залишитися закордоном. Важливим елементом є зниження рівня безробіття та створення робочих місць. На мою думку, малі та середні підприємства можуть бути одним з елементів створення робочих місць, оскільки вони є більш гнучкими в економічному середовищі. Важливим може бути подальший розвиток ІТ-сектору, адже Україна має великий досвід діджиталізації державних послуг і в цілому має гарних спеціалістів у цій галузі, це може привабити різноманітні іноземні ІТ-компанії. Будівничий сектор також може створити багато робочих місць. Зарплати впали в усіх секторах. Очевидно, що це може вплинути на рішення людей повернутися назад. У цьому випадку тільки подальша відбудова економіки та економічне зростання можуть вплинути на подальший розв'язок міграційної проблеми.

РОЗДІЛ 3. ПІДХОДИ ЄВРОСОЮЗУ ДО ВИРІШЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

3.1. Політико-правове регулювання міграційної політики в ЄС

Правове регулювання міграційної політики ЄС включає в себе широкий комплекс нормативно-правових актів, які можна поділити на 2 групи. До першої групи належать документи, які в сукупності становлять первинне право: так звані установчі документи, такі як Римський договір про створення Європейського економічного співтовариства 1957 року, Маастрихтський договір або Договір про Європейський Союз 1992 року, Лісабонський договір 2009 року тощо. Вони мають обов'язкову силу для держав-членів і користуються пріоритетом по відношенню до їхнього національного права і не потребують ратифікації національними парламентами. У випадках, коли виникають суперечності між правом ЄС і національним правом, діє право Євросоюзу. При цьому можуть бути оскаржені норми національного права, що порушують європейські стандарти. До другої категорії належать нормативно-правові акти, які ухвалюють органи Євросоюзу відповідно і в межах своїх правотворчих повноважень на основі первинного права й об'єднуються під загальною назвою «вторинне право». У них конкретизуються стратегічні положення та настанови, сформульовані в документах первинного права. Зрозуміло, що у комплексі нормативно-правових актів ключове місце посідає Маастрихтський договір, або Договір про Євросоюз, ухвалення якого стало поворотним пунктом з точки зору розвитку співпраці країн об'єднання в питаннях управління міграцією [16]. Країни-члени перейшли від співробітництва на міжурядовій основі до тіснішої взаємодії на наднаціональному рівні. Договір включив імміграцію до кола питань, що становлять спільний інтерес для держав-членів ЄС.

Такі труднощі реалізації настанов Маастрихтського договору у сфері міграційної політики, як складність процедур ухвалення рішень, відсутність чітко сформульованих цілей, закритість переговорів, відсутність парламентсь-

кого та судового контролю тощо спонукали очільників держав-членів Євросоюзу до перегляду політики та форм співробітництва в галузі міграційної політики, що реалізуються на основі Маастрихтського договору. Результатом зусиль у цьому напрямі стало ухвалення на міжурядовій конференції в червні 1997 року Амстердамського договору, до якого було включено розділ IV «Візи, притулок, імміграція та інші напрями політики, пов'язані з вільним переміщенням осіб». У ньому було заявлено прагнення країн-членів ЄС перетворити Європейський Союз на простір свободи, безпеки та правосуддя. Одночасно проголошувалося, що ця мета досягається укупі з відповідними заходами з контролю на зовнішніх кордонах Євросоюзу для забезпечення належного нагляду за імміграційними потоками. Було передбачено розширення компетенції Союзу у сферах внутрішніх справ і правосуддя, імміграційної політики, порядку перетину зовнішніх кордонів тощо [13].

На саміті в Тампері, що відбувся в жовтні 1999 року і був присвячений ухваленню програми з реалізації включеної до Амстердамського договору 1997 року концепції «європейського простору свободи, безпеки та правопорядку», було ухвалено комплексну програму, що охоплювала широке коло питань міграційної політики та політики надання притулку ЄС [28, с. 301]. Серед них важливе місце посідали розвиток партнерських відносин із державами походження мігрантів; справедливе поводження з громадянами третіх країн і в перспективі надання їм прав та обов'язків, співставних зі статусом громадян держави перебування тощо. Визнавалося право іноземців, які легально в'їхали на територію ЄС, на свободу пересування; а перед ЄС ставилося завдання з вироблення єдиної політики у сфері міграції та притулку. Проголосивши однією з найважливіших цілей імміграційної політики інтеграцію іммігрантів, які легально проживають у країнах Союзу, було заявлено про необхідність поступового зближення прав та обов'язків громадян Євросоюзу і всіх іммігрантів, які проживають на його території протягом певного періоду часу. Було зроблено й ухвалено концепцію так званого «цивільного громадянства» (civic citizenship), що лягла в основу Лісабонської стратегії, ухваленої Євросоюзом

в 2000 році. За пропозицією Єврокомісії в 2001 році було запроваджено систему координації для гармонізації законодавств і політики держав-членів Союзу в галузі надання притулку. Вона передбачала створення єдиного стандарту розгляду заяв про надання притулку, зближення законодавств країн-членів, що визначають статус біженця. З вересня 2002 року почав функціонувати Європейський фонд з прийому біженців. Для полегшення процесу надання притулку і прийому біженців у 2003 року було введено в дію систему Євродак (Eurodac), дактилоскопічну базу даних, що містить відбитки пальців претендентів на політичний захист [31, с. 96].

У 2004 році було ухвалено нову Гаазьку програму, в якій було поставлено такі завдання [62]:

- розробити та впроваджувати загальноєвропейську систему надання політичного притулку;
- надати можливості іммігрантам із третіх країн роботи в Євросоюзі відповідно до потреб ринків праці;
- встановити загальноєвропейські стандарти інтеграції мігрантів у країнах, що їх приймають;
- посилити партнерство з третіми країнами для регулювання нелегальної імміграції;
- розробити політику реадмісії нелегальних іммігрантів на батьківщину та інші.

Своєрідною «дорожньою картою» для розв'язання міграційного кола проблем став «Стратегічний план дій з регулювання легальної міграції на 2006-2009 роки» [65]. У цьому документі, опублікованому у грудні 2005 року, Комісія представила перелік законодавчих ініціатив і практичних дій на період до 2009 року. Цей план, заснований на «фрагментарному або селективному» підході, передбачав особливу загальну процедуру прискореного відбору і створення умов для залучення висококваліфікованих фахівців і сезонних робітників. Він включав проекти директив, якими передбачалося посилити норма-

тивно-правове забезпечення регулювання умов в'їзду та проживання різних категорій трудових мігрантів: висококваліфікованих робітників; сезонних робітників; робітників, зайнятих у філіях міжнародних компаній; стажистів і практикантів. Особливо важливе значення з цієї точки зору має Регламент 562/2006/ЄС, ухвалений 15 березня 2006 року [15]. Європейським парламентом і Радою. Цей документ був задуманий як перший в історії Євросоюзу кодифікуючий акт, покликаний зібрати воедино норми і правила, що регулюють перетин фізичними особами як внутрішньосоюзних, так і зовнішніх державних кордонів. Інакше кажучи, положення документа стосуються як громадян держав-членів самого Євросоюзу, так і третіх країн. Згідно з пунктом 5 статті 2 Регламенту, під особами, які користуються правом Співтовариства на вільне пересування поряд з громадянами держав-членів Євросоюзу, були названі також громадяни третіх країн і члени їхньої сім'ї незалежно від свого громадянства, які на підставі угод, укладених між Співтовариством і його державами-членами, з одного боку, та цими третіми країнами, з іншого боку, користуються правами вільного пересування, еквівалентними правам громадян Союзу. Таким чином, Регламент № 562/2006/ЄС уперше надав право на вільне пересування всією територією Євросоюзу не тільки власним громадянам, а й громадянам третіх країн і членам їхніх сімей. Далі, в опублікованому Єврокомісією в листопаді 2006 року «Повідомленні про всеосяжну європейську міграційну політику» було сформульовано основні принципи і норми, покликані розширити компетенції Співтовариств у сфері трудової міграції. Як пріоритетний напрям глобального підходу було названо розвиток спільної політики щодо легальної міграції. При цьому документ не обійшовся без згадки про «повагу до національної компетенції», що свідчить про те, що багато держав-членів не бажали розлучатися з національним суверенітетом.

Принципи і методи боротьби з нелегальною імміграцією, запропоновані у Гаазькій програмі, набули конкретизації в кількох указах Єврокомісії та планах дій у цій сфері. Найбільший інтерес представляє документ «Загальна імміграційна політика Європейського союзу: принципи, напрямки, інструменти»

[4]. У ньому сформульовано десять принципів, на яких має ґрунтуватися імміґраційна політика Євросоюзу. Серед них ключове значення мають такі:

- візова політика, яка покликана полегшити законослухняним громадянам в'їзд і перебування в країнах ЄС, і водночас вона супроводжується підвищеними заходами безпеки;
- спільна охорона спільного кордону з метою забезпечення безпеки шенгенського простору;
- посилення боротьби з нелегальною імміґрацією і особливо з торгівлею людьми;
- ефективна політика репатріації нелегальних імміґрантів.

Результатом цілеспрямованих дій і перемовин із зацікавленими сторонами стало підписання у 2005-2007 роках угод з цього питання з цілою низкою країн, з такими як Шрі-Ланка, Гонконг, Макао, Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Чорногорія, Сербії, Росія та Україна. З Китаєм було досягнуто попередньої домовленості про повернення китайських громадян, які приїжджали в ЄС як туристи і залишалися тут нелегально. Однак деякі африканські та азійські держави не погоджуються на реадмісію своїх громадян. У цьому питанні одна з головних проблем полягає в тому, щоб охопити в єдиний ланцюжок усі, зокрема транзитні, країни, залучені до міґраційних процесів. У листопаді 2007 року Комітет громадянських свобод Європарламенту ухвалив рішення про створення Європейського Фонду реадмісії нелегальних імміґрантів, зокрема, шляхом надання фінансової допомоги громадянам третіх держав, які добровільно прийняли рішення про повернення на батьківщину [46, с. 52].

У цьому ж напрямі діють програми економічної допомоги розвинених країн регіонам масової еміґрації: створення в країнах-донорах нових підприємств з метою зупинити нові потоки трудової еміґрації, надання кредитів імміґрантам, які бажають відкрити на батьківщині власні підприємства. Країни-члени Євросоюзу дедалі більшою мірою віддають пріоритет залученню в національну економіку працівників високої кваліфікації. Для нормативно-правового забезпечення цієї сфери 25 травня 2009 року міністри внутрішніх справ і

юстиції країн-членів Євросоюзу ухвалили Директиву 2009/50/ЄС Ради від 25 травня 2009 року «Про встановлення умов в'їзду і перебування громадян третіх країн з метою пошуку висококваліфікованої роботи» [9]. Директива узаконює введення «Європейської блакитної карти» і, як і інші правові акти ЄС аналогічного характеру, є основою законодавства Європейського Союзу, положення яких підлягають включенню до законів і підзаконних актів держав-членів. Вона встановлює загальні принципи і критерії для громадян держав, що не входять до Євросоюзу, які бажають отримати «блакитну карту» для роботи в країнах Союзу. Згідно з Директивою, власниками такої карти можуть бути будь-які громадяни третіх країн, які мають «високу професійну кваліфікацію». У багатьох сферах власники європейської блакитної карти в правовому відношенні зрівнюються з громадянами Європейського Союзу. Відповідно до частини 1 статті 14 Директиви власники європейської блакитної карти користуються рівністю в правах із громадянами держави-члена, що видала її щодо:

- умов праці;
- свободи об'єднання, приймання або вступу в організацію працівників або роботодавців;
- освіти та професійного навчання;
- визнання дипломів, сертифікатів та інших професійних кваліфікацій відповідно до чинних національних процедур;
- положень національного законодавства про захист прав людини.

У грудні 2009 року в Брюсселі замість Гаазької програми було ухвалено Стокгольмську програму «Відкрита і безпечна Європа, яка служить своїм громадянам і захищає їх», яка стосується проблем поліцейського та юридичного співробітництва в Євросоюзі, а також єдиної імміграційної політики [11]. Стосовно питання, що розглядається тут, Регламент констатував:

- з'єднання внутрішньої безпеки з безпекою зовнішньою, посилення ролі Frontex, Шенгенської інформаційної системи та Візової інформаційної системи (VIS);

- розроблення всебічної та гнучкої міграційної політики, що ґрунтується на Європейському пакті про імміграцію та притулок.

У листопаді 2011 року набув чинності «Глобальний підхід до міграції та мобільності», запропонований Єврокомісією [27, с. 44]. Головною метою документа був розвиток діалогу і зміцнення партнерства у сфері міграції з країнами, що не входять до складу ЄС для ефективнішого використання потенційних взаємовигідних переваг міграції.

У висновку слід підкреслити, що значні повноваження у сфері регулювання імміграційних потоків зберігаються за державами-членами Євросоюзу, який відіграє в основному роль координатора дій країн-членів. Деякими країнами ставилася під сумнів навіть необхідність гармонізації законодавств, яка була передбачена Договором про Європейський Союз. Інакше кажучи, міграційна політика поки що здебільшого залишається в компетенції національних урядів країн-членів Євросоюзу. Кожна окремо взята країна самостійно розробляє і встановлює свої власні принципи, критерії, правила прийому іммігрантів. Відсутні єдині для всього Євросоюзу механізми контролю за пересуванням людей територією Союзу, реагування на загрози, з якими пов'язана імміграція. У цій сфері Євросоюз не має достатніх повноважень. На наднаціональному рівні узгоджено лише окремі елементи статусу, які тією чи іншою мірою пов'язані з умовами допуску і перебуванням іммігрантів на території Співтовариства.

3.2. Засоби протидії незаконній міграції до Європи

Проблема незаконної міграції на сьогоднішній день є однією із найважливіших у Європейському Союзі. Незважаючи на наявність спільного законодавства і багаторівневої організаційної структури, Європейському союзу поки що не вдається вирішити проблему незаконної міграції. Причин тому багато, зокрема військові конфлікти на Близькому Сході, в Африці та Азії, всесвітня економічна криза, бідність і політична нестабільність більшості африканських

країн, нездатність лідерів європейських держав досягти згоди в ключових питаннях міграційної політики, небувалий за своїми розмірами приплив мігрантів. Створення єдиного європейського простору при підвищеній увазі мігрантів до економічно розвинених країн Європи сприяло прискоренню темпів інтеграції та модернізації політики передусім у візовій і прикордонній сферах, поліцейського співробітництва та юстиції, імміграційної політики. Сьогодні Європейський союз є найбільшим інтеграційним утворенням, що поєднує в собі риси міжнародної організації та наднаціонального утворення. Характеризуючи правові акти у сфері прикордонного контролю, надання притулку та імміграції, слід зазначити, що створення єдиного внутрішнього ринку зі свободою пересування передусім вимагало від держав запровадження системи спільного захисту зовнішніх кордонів.

Своє втілення ця система знайшла в Шенгенських угодах, що передбачають, зокрема, і співпрацю в правоохоронній сфері. Так, завдяки спільним зусиллям з охорони зовнішніх кордонів, у 2018 році відмовлено у в'їзді до ЄС 439 505 особам [59]. Щодо зовнішніх кордонів Шенгенською конвенцією встановлено вимогу перетину тільки в прикордонних пропускних пунктах протягом встановленого часу їхньої роботи. За порушення зазначених вимог сторони зобов'язалися встановити заходи співмірної відповідальності. Вибір виду відповідальності залишився в компетенції держав. З огляду на те, що кількість незаконних перетинів кордону Європейського Союзу за останні роки збільшилася в кілька разів, можна припустити уніфікацію в майбутньому відповідальності за зазначені діяння. Директивою 2001/51/ЄС встановлено заходи відповідальності щодо перевізників, які доставляють на територію ЄС із третіх країн іноземців, які не володіють необхідними документами на поїздку. Також перевізники зобов'язані передавати дані про пасажирів державним структурам країн-членів ЄС до в'їзду на територію Союзу. У разі неподання даних або подання неповних чи недостовірних даних перевізникам загрожує відповідальність у вигляді штрафу, а в разі серйозних порушень – конфіскація транспорт-

них засобів або відкликання ліцензії на здійснення відповідної діяльності. Загальні стандарти видворення іноземців, які незаконно перебувають у країні, встановлено директивою 2008/115/ЕС. Документ не містить норм про притягнення мігрантів, які незаконно перебувають у країні, до відповідальності. Водночас директива про повернення не забороняє державі-члену ЄС кваліфікувати незаконне перебування на її території як злочин і встановлювати кримінальні санкції для стримування та запобігання порушенням національних законів [56].

Однією з цілей директиви є усунення стану невизначеності в правовому становищі громадян третіх країн, які незаконно перебувають у ЄС. Держави-члени ЄС зобов'язані або врегулювати їхнє перебування, або прийняти рішення про повернення. У царині співробітництва з третіми країнами Європейський союз вживає активних заходів щодо попередження потоку мігрантів до того, як він досягне Шенгенського кордону. ЄС для цього укладає угоди із третіми країнами, які є важливими транзитними шляхами для мігрантів. За такими угодами країни беруть на себе зобов'язання різними методами намагатися зупинити і зменшити потік мігрантів до країн Євросоюзу. Одним із таких зобов'язань є й реадмісія. В обмін Євросоюз пропонує спрощення візового режиму для громадян країни-партнера. Ставка на співпрацю з «державами-постачальниками» нелегальних мігрантів і країнами транзиту, так званий зовнішній вимір імміграційної політики, вже дала свої результати. Завдяки досягнутим домовленостям із Туреччиною кількість щоденних переїздів із цієї країни на грецькі острови влітку 2017 року в середньому становила 75 випадків, що на 97 % менше, ніж в аналогічний період 2016 року. На червневому саміті Євросоюзу 2018 року запропоновано нові механізми розв'язання міграційних проблем, одним із яких є створення в країнах Африки «регіональних платформ для прийому мігрантів» [61].

У царині кримінальної юстиції ЄС має право встановлювати мінімальні правила, що стосуються визначення кримінальних правопорушень і санкцій

тільки у сферах особливо тяжких злочинів транскордонного характеру. Незаконні мігранти не розглядаються на рівні ЄС як злочинці. Кримінальне законодавство в сфері порушення правил в'їзду і проживання регулюється на національному рівні, за винятком незаконного ввезення мігрантів, торгівлі людьми та використання праці нелегалів. Проблема протидії незаконному ввезенню мігрантів особливо актуальна для Європи. Контрабандисти не прогавали можливості скористатися безпрецедентною міграційною кризою, понад 90 % мігрантів звернулися за їхніми послугами. Злочинні мережі, що займаються незаконним ввезенням мігрантів, щорічно отримують дохід у розмірі трьох - шести мільярдів євро. Ці кошти чинять значний негативний довгостроковий вплив на економіку Європи, а також використовуються злочинними організаціями для фінансування інших незаконних заходів, таких як торгівля наркотиками та зброєю.

У 2006 році Європейський союз приєднався до Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів сушею, морем і повітрям. Чотирма роками раніше Рада ЄС затвердила два законопроекти, спрямовані на боротьбу з нелегальною імміграцією: директиву 2002/90/ЄС «Про встановлення визначення для допомоги незаконному в'їзду, транзиту і перебуванню», що містить загальні ознаки злочинних діянь, які полягають у допомозі незаконному проникненню іноземців на територію держав-членів Євросоюзу, і рамкове рішення 2002/946 «Про підвищення кримінальної відповідальності з метою покарання за допомогу незаконному в'їзду, транзиту та перебування», яке містить перелік і розмір покарань, зокрема для юридичних осіб [7]. На відміну від Протоколу, який поширюється лише на організовану злочинність і вимагає наявності спеціальної мети – отримання фінансової чи іншої матеріальної вигоди, директива не містить вказівки на організовану злочинність і вимагає наявності фінансової вигоди лише в разі сприяння незаконному перебуванню. Сприяння незаконному в'їзду і транзиту може бути караним і без наявності корисливої мети. Вживання в директиві терміну «іноземці» свідчить про криміналізацію організації незаконного в'їзду та незаконного проживання лише для громадян третіх країн.

Протидія контрабанді є одним із пріоритетних напрямів антикримінальної політики Європолу на 2018-2024 роки. Через створений у 2016 році Європейський центр з незаконного ввезення мігрантів (EMSC) Європол координує колективні дії правоохоронних органів держав. Так, у результаті спільної операції у вересні 2018 року загалом звірено з наявними базами даних 482 014 об'єктів, заарештовано 13 контрабандистів і 71 нелегального мігранта. Виявленню та притягненню до відповідальності контрабандистів і захисту прав мігрантів сприяє директива Ради 2004/81/ЕС від 29.04.2004 щодо видачі посвідки на тимчасове проживання громадянам третіх країн, які є жертвами торгівлі людьми або були об'єктом дій, що сприяють незаконній імміграції, і які співпрацюють із компетентними органами [8]. Крім того, посвідку на тимчасове проживання можуть надавати громадянам третіх країн, які були піддані особливо експлуататорським умовам праці або були незаконно прийнятими на роботу неповнолітніми, які сприяють кримінальному переслідуванню, порушеному проти їхнього роботодавця.

Для припинення незаконної трудової діяльності мігрантів директивою 2009/52/ЄС у державах Євросоюзу запроваджено кримінальну відповідальність роботодавців. Директива не поширюється на мігрантів, які законно перебувають на території будь-якої держави-члена Європейського Союзу, але водночас незаконно здійснюють трудову діяльність. На роботодавців покладено обов'язок під час прийняття на роботу перевіряти документи, що підтверджують легальний статус мігранта, та інформувати компетентні органи про працевлаштування громадянина третьої країни. За порушення передбачено широкий комплекс санкцій і заходів, включно з фінансовими санкціями та оплатою витрат за повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають на території держави, позбавленням права на отримання окремих або всіх видів пільг. Слід зазначити, що директива не містить норм про відповідальність самих незаконних працівників [10].

У 2012 році країни Європейського Союзу схвалили «Стратегію відповіді на міграційний тиск». У ній зазначалися ключові пріоритети в цій сфері. Була

посилена співпраця з транзитними країнами щодо міграційного менеджменту, покращено управління зовнішніми кордонами та засоби запобігання незаконній міграції. У рамках першого пріоритету планувалося покращити спроможність реагувати на чисельні міграційні потоки. Для цього потрібно було надати країнам першого притулку всі необхідні засоби для прийому мігрантів за міжнародними стандартами і цим самим запобігти подальшому переміщенню біженців. Покращення управління зовнішніми кордонами включало в себе подальший розвиток законодавчих та політичних інструментів прикордонного контролю, підготовка пропозицій щодо процедур реєстрації виїзду та в'їзду. Взагалі, якщо говорити про загальну мету стратегії, то вона мала на меті покращити координацію країн-членів у сфері міграції та забезпечити наукове та статистичне супроводження політики протидії незаконній міграції [35, с. 4].

У 2004 році було створено Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах. Його основними функціями є: координація спільних дій на зовнішньому кордоні, підготовка персоналу, аналіз ризиків та прогнозування міграційної ситуації, розподіл ресурсів та надання допомоги країнам-членам, які стикаються з масовим прибуттям нелегальних мігрантів. У 2016 році повноваження агентства були розширені й воно отримало право працювати і за межами ЄС. Також було запроваджено систему EES, що фіксує всі в'їзди та виїзди з території Європейського Союзу. Також система перевіряє візи, проїзні документи. Ці дані потім використовуються для зовнішнього міграційного контролю та дозволяють швидко ідентифікувати мігранта.

Отже, за останні десятиліття Євросоюз зміг серйозно удосконалити систему протидії незаконній міграції. На сьогоднішній день існує широкий нормативно-правовий комплекс, що регулює незаконні міграційні потоки та встановлює відповідальність для людей, які хочуть незареєстрована перетнути кордон ЄС. Проте зараз Європейський Союз знаходиться в полоні ряду обставин, які організація не може контролювати, тому процент незаконних мігрантів все

ще залишається великим, незважаючи на роботу, що була проведена у цій сфері.

3.3. Способи вдосконалення міграційної політики ЄС

У 2015 році в Європі сталася міграційна криза, яка є однією з найважливіших подій у сучасній історії розвитку інтеграційних процесів в Європі. Ця криза відрізняється від попередніх хвиль міграційних потоків з інших регіонів не тільки своїми масштабами, але й зміною характеру міграції і збільшенням кількості претендентів на притулок. Це призвело до того, що традиційна система регулювання міграційної політики в Європі стала неефективною. До кризи роль головного регулятора міграційної політики Євросоюзу відігравала Дублінська система, згідно з якою біженці розподілялися між країнами-членами Союзу за принципом «країн першого в'їзду». Але після початку кризи у 2015 році ця система показала свою неефективність, оскільки прикордонні країни ЄС, зокрема Італія, Греція та Угорщина, прийняли на себе основну кількість біженців. Також масовий приплив мігрантів призвів до загрози всередині Шенгенської зони, так як з'явилася можливість безконтрольного та вільного пересування мігрантів, котрі не були офіційно зареєстровані [25, с. 16].

Через неспроможність Дублінської системи запропонувати більш справедливі критерії розподілу мігрантів всередині ЄС, а також через загрозу всередині Шенгенської угоди, конфлікти між країнами-членами ЄС з стосовно питань міграційної політики посилились. Як наслідок, всередині Європейського Союзу і зараз зберігаються серйозні протиріччя щодо ефективного розподілу іммігрантів між країнами. Якщо Німеччина, провідний суб'єкт європейської інтеграції, виступає за справедливий розподіл мігрантів, то країни Східної та Центральної Європи здебільшого скептично до цього ставляться і не мають бажання брати на себе відповідальність за розміщення біженців на своїй території. Більше того, політичні розбіжності всередині ЄС супроводжуються зро-

станням правопопулістських настроїв у політиці та суспільстві, що проявляється у зростанні популярності таких партій, як «Альтернатива для Німеччини», «Фідес», лідер якої зараз виконує обов'язки прем'єр-міністра Угорщини, «Ліга Півночі» в Італії чи «Національний фронт» у Франції. Як наслідок, Європейський Союз зіткнувся не лише з міграційною кризою, а й з кризою європейської інтеграції, політичною роздробленістю. Загальне зростання терористичної загрози, що виражається в доволі частих терактах з боку вихідців з неєвропейських країн, ще більше сприяє зростанню популістської риторики та напруженості в Європі.

Неефективність Дублінської системи, конфлікти між країнами-членами з питання мігрантів, невдоволення населення політикою влади і, як наслідок, зростання підтримки ультраправих настроїв в Європі стали головними причинами, що поставили питання про необхідність зміни підходів ЄС до політики щодо біженців і реформації всього комплексу міграційної політики. У період з 2015 по 2018 рр. спостерігались спроби країн-членів Євросоюзу створити спільний план дій щодо подолання наслідків міграційної кризи. Якщо розглядати хід подій, можна виділити два етапи в процесі зміни міграційної політики Європейського Союзу. Першим етапом можна назвати період з квітня по жовтень 2015 року, коли вперше був застосований термін «криза» щодо ситуації з мігрантами та вжиті заходи першої необхідності для подолання негативних наслідків масової міграції та запобігання можливості розвитку кризи. Саме в квітні 2015 р. в Середземному морі стався ряд морських катастроф, в результаті яких декілька суден були потоплені, на їх борту були тисячі чоловік. Ці події стали першою причиною, що підштовхнула країни ЄС до впровадження заходів реагування на проблеми з мігрантами. Ключовою подією цього періоду можна вважати затвердження програми «10 пунктів» за результатами зустрічі міністрів закордонних справ країн ЄС у Люксембурзі 20 квітня 2015 року. Основною метою цієї програми було прийняття екстрених заходів з порятунку мігрантів в Середземному морі і виділення додаткових коштів на про-

ведення рятувальних операцій, а також узгодження заходів в сфері безпеки кордонів, що включало обов'язкове зняття відбитків пальців у всіх мігрантів, які прибували на територію ЄС, а також прискорений процес депортації незаєєстрованих мігрантів або тих, кому було відмовлено у в'їзді. В цілому, заходи ЄС в рамках даного періоду можна описати як реагування на поточні проблеми та пошук можливих способів і стратегій для вирішення міграційної кризи [25, с. 17].

Період кінця 2015 до 2017 року можна вважати другим етапом реформування міграційної політики Євросоюзу, коли приймалися рішення на довгострокову перспективу з метою створення більш ефективної системи міграційного законодавства на загальноєвропейському рівні в цілому. У 2017 році була ухвалена «Мальтійська декларація» з міграції, основні положення якої стосувалися зовнішніх питань, таких як боротьба з нелегальним ввезенням мігрантів і торгівлею людьми, допомога у період повернення мігрантів на батьківщину, а також співпраця з Лівією в сфері контролю за міграційними маршрутами і підтримка співробітників лівійської берегової охорони [14]. Документ приділяв основну увагу Центрально-Середземноморському шляху, через який у 2016 році до ЄС прибуло понад 170 тис. мігрантів. Можна сказати, що після 2015 року Європейський Союз виявив прагнення розробити довгострокову стратегію, яка б забезпечувала ефективне регулювання міграційних процесів на території ЄС і допомагала подолати поточну кризу. Міграційні процеси суттєво вплинули на розвиток країн-членів Євросоюзу і на дієздатність самого об'єднання, ці факти вимагали фундаментальних змін у законодавстві. Успішне подолання поточної кризи міграції буде вирішальним для подальшої життєздатності Європейського союзу як наднаціонального органу і інтеграційного угруповання.

Щодо досягнень у реформуванні міграційної політики ЄС, зараз можна виділити наступні результати: по-перше, було успішно зміцнено контроль за зовнішніми кордонами та зменшено кількість нелегальних мігрантів, що потрапляють в ЄС на майже 90% згідно з даними Frontex 2020 року [59]. Крім

того, завдяки введенню списку «безпечних країн» було обмежено можливості для отримання притулку громадянам з відносно безпечних регіонів, що дозволило зосередити основні зусилля на наданні допомоги біженцям з країн, де існує реальна загроза для життя, мова йде про Сирію, Ірак та Афганістан. Також, домовленості з третіми країнами, зокрема з Туреччиною і Лівією, допомогли зменшити потік мігрантів до Європи. Якщо на початку міграційної кризи, у лютому 2016 року, до країн Європи прибуло 60 тисяч мігрантів, то після укладання угод їх кількість зменшилася до 8 тисяч.

За останні роки Європейський Союз провів реформи у сфері міграційної політики, які мають позитивний вплив. Крім зменшення міграційних потоків та кількості нелегальних мігрантів, були досягнуті інші результати, зокрема, прискорена і оптимізована процедура розгляду заявок на притулок. Це допомогло швидко обробити велику кількість прохань та забезпечити швидку депортацію іммігрантів у разі відмови. Також, виділено кошти на проведення інтеграційних програм для біженців з метою їх інтеграції не тільки в суспільство, але й на ринок праці. Як приклад можна привести Німеччину, там спостерігаються позитивні зрушення: у січні 2018 року на ринку праці було офіційно зайнято 129 тис. мігрантів, що на 45% більше, ніж показники попереднього року. Однак, негативні наслідки міграційної кризи продовжують проявлятися та досі не є вирішеними. Згідно зі статистикою, злочинність серед біженців у ЄС збільшується, і біженці складають найвищу частку серед підозрюваних у кримінальних злочинах, у 2019 році 33% мігрантам було висунуто підозри щодо скоєння протиправних дій. Крім того, останніми роками зростає кількість терористичних актів та інших серйозних злочинів, які скоюють іммігранти в різних містах Європи. Також є невирішені проблеми в медичній галузі, оскільки багато біженців, що прибувають до країн-членів ЄС, не щеплені та не мають сертифікатів про вакцинацію проти хвороб, таких як туберкульоз, кір та гепатит Б. Щодо інтеграції на ринок праці, хоча в Німеччині є позитивні тенденції, інші країни ЄС зіткнулися з негативними наслідками, такими як не-

достатні кваліфікації мігрантів, наявність мовного бар'єру та проблеми зі забезпеченням утримання великої кількості працівників. За даними статистичної служби «Євростат», середній рівень безробіття серед мігрантів в ЄС вищий на 10% порівняно з громадянами ЄС, а кількість мігрантів, які перебувають у соціальній ізоляції, в середньому перевищує число громадян Євросоюзу на 25% [54].

У рамках вирішення європейської міграційної кризи виникає проблема неефективного розподілу квот на мігрантів між країнами-членами ЄС. Один з можливих механізмів розподілу квот – система «торгівлі квотами на біженців». Кожна країна може вибрати оптимальний варіант: розмістити біженців на своїй території та надати їм необхідну допомогу або ж надати фінансову підтримку тим країнам, які беруть на себе розміщення біженців. Якщо держава не бажає брати на себе відповідальність за розміщення мігрантів, вона має надавати матеріальну і фінансову допомогу іншим країнам, що забезпечить справедливий розподіл міграційного навантаження між країнами-членами ЄС. Кожна країна-член Євросоюзу може комбінувати обидва варіанти розміщення біженців. Крім того, кількість фінансової допомоги може різнитися в залежності від рівня економічного розвитку і середнього доходу населення окремої країни. За таким принципом, матеріальна допомога, яка виділяється, наприклад, Швецією буде порівняно вищою, ніж допомога від Болгарії чи Литви. При розподілі мігрантів важливо також брати до уваги потреби та можливості кожної окремої країни: наприклад, направляти трудових мігрантів в ті країни, де існує дефіцит робочих ресурсів.

Отже, дії Європейського Союзу на міграційну кризу 2015 року мають як плюси, так і мінуси. До мінусів можна віднести нездатність врегулювати розбіжності між країнами-членами ЄС з питання про розподіл біженців та мігрантів, так як деякі країни продовжують займати жорстку позицію щодо біженців і не готові йти на поступки, як, наприклад, у випадку з керівництвом Угорщини. Це ми можемо побачити і по сьогоdnішній ситуації з українськими біженцями. Даний фактор, а також внутрішні проблеми, що виникають у зв'язку

з масовою міграцією (такі як зростання рівня злочинності та проблеми інтеграції), сприяють посиленню скептицизму суспільства по відношенню до інституцій Євросоюзу і стимулюють зростання право-популістської риторики, негативно впливаючи, таким чином, на основи функціонування організації.

На даний момент існує декілька способів полегшити міграційну кризу в ЄС. По-перше, треба ще більше розширити квоти на прийом мігрантів. Такі дії уже були прийняті раніше, але на фоні подій в Україні, що спричинили нову велику хвилю міграції (на січень 2023 року кількість зареєстрованих українських біженців в Європі становить майже 5 мільйонів осіб), досить актуальним є питання перегляду системи квот. Також допомогло б створення на всіх «проблемних» кордонах ЄС центри приймання біженців, які займатимуться їхньою реєстрацією, зі зняттям відбитків пальців, для занесення до поліцейських та імміграційних баз даних Шенгену, і подальшим розподілом по країнам, відправленням на розгляд запиту про притулок або поверненням на ранньому етапі додому. Зараз гостро стоїть потреба у реформації структур ЄС, котрі займаються питанням біженців, так як на даний момент цей механізм працює досить повільно і неефективно. Один із способів вирішення цієї проблеми може полягати у створенні на основі існуючої Європейської служби підтримки осіб, які претендують на отримання притулку (EASO), повноваженого агентства у справах біженців, яке буде займатися питаннями надання мігрантам соціальних допомог та пільг. Також не слід забувати про нелегальну міграцію, рівень якої ще достатньо високий. Тому слід посилити прикордонний контроль та оптимізувати візовий режим по периметру Шенгенської зони, сформувати нові сили для охорони сухопутних і морських кордонів. Ввести єдиний міграційний режим та пропагувати його дотримання як єдиного надійного та легального засобу захисту, тому що зараз основні рішення стосовно міграційної політики приймаються саме на національному рівні, що у свою чергу робить політику у цій сфері менш координованою.

На мою думку, для подолання міграційної кризи Європейському Союзу треба зосередитися на трьох основних напрямках. Перший з них – це фінансова

допомога для країн походження мігрантів. Річ стосується саме Африки та Близького Сходу. Європейський Союз, таким чином, повинен структурно переорієнтувати економічні ресурси на розвиток регіонів, які створюють основні міграційні потоки, аналізуючи їх і пропонуючи реальну допомогу на місці. Отже, пріоритетом ЄС має бути інвестування в такі країни, адже за контроль над міграцією треба платити грошима: фінансуванням, інформацією, полегшенням їхніх інституційних, соціальних, політичних та економічних умов, щоб ніхто не був змушений залишати свій дім. Багато країн-членів на даний момент пропонують, щоб ЄС підготував свого роду «план Маршалла» для Африки, подібний до того, який США розробили для післявоєнної Європи. Але простого виділення коштів недостатньо. Належне управління міграційними потоками вимагає максимальної співпраці з країнами-донорами мігрантів. Таким чином, потрібні більш амбітні заходи, такі як створення можливостей для місцевого населення та надання стимулів для інвестицій європейських компаній у Африці та на Близькому Сході. Цей крок створить нові ринки для європейських товарів і послуг, а також відкриє ринки ЄС для експорту з цих країн. І, що ще важливіше, окрім сприяння економічному розвитку цих країн, Європа повинна покращити їхню соціальну та політичну якість життя. Тому головною метою Євросоюзу має бути зміцнення виробничої бази та створення робочих місць у країнах походження мігрантів, надання базових послуг (охорона здоров'я, освіта) місцевому населенню, а також підвищення рівня грамотності, забезпечення студентів у їхніх країнах інструментами для подальшого розвитку на своїй батьківщині і, таким чином, це допоможе їм уникати спокуси мігрувати до Європи. Найкращим практичним засобом для досягнення цієї мети, ймовірно, є міжурядові угоди з такими країнами, що передбачають надання їм серйозної економічної допомоги. Такої позиції дотримується Вишеградська група (Чеська Республіка, Угорщина, Польща та Словаччина) [50, с 157].

Другим напрямом діяльності ЄС у міграційній політиці повинна стати співпраця з транзитними країнами. Таким країнам повинна гарантуватися безпека

та економічна допомога. Серед таких країн можна виділити Туреччину, Магриб та Марокко, Туніс. Також зараз Євросоюз активно співпрацює з Єгиптом і цій сфері. З цими країнами слід створити міцну договірну базу, яка б підтримувала взаємовигідну співпрацю в галузі міграції та біженців. Ці договори можуть включати пункти про спільні зусилля з протидії нелегальній міграції, спільне врегулювання статусу біженців, сприяння поверненню нелегальних мігрантів тощо. У цьому напрямку ЄС також може використовувати дипломатичний тиск. Це може включати публічні виступи з закликом до дії, звернення до міжнародних організацій для висвітлення проблеми, а також застосування економічних та політичних санкцій проти країн-партнерів, які не справляються зі своїми зобов'язаннями щодо міграційних заходів.

Третім напрямком стосується контролю кордонів. Хоча пріоритет має бути зосереджений на країнах походження мігрантів й їх транзиту, факт залишається фактом: ЄС стикається з величезною кількістю нелегальних мігрантів, тому не можна допустити хаотичної, неконтрольованої імміграції. Головною метою політики ЄС у цій сфері має бути заохочення легальної і впорядкованої імміграції та стримування нелегальних потоків. На мою думку, слід встановити більш ефективний контроль за зовнішнім кордоном ЄС, перетворивши Frontex, створений у 2004 році і посилений у 2016 році як Європейський орган охорони узбережжя і кордонів, на справжню прикордонну поліцію. Цій організації надано широкі повноваження в таких сферах, як контроль за нелегальними міграційними потоками за межами ЄС, повернення нелегальних мігрантів до країн походження, заходи по виявленню незаконного переміщення мігрантів по території ЄС та боротьба з каналами транзиту біженців в третіх країнах. Деякі заходи по посиленню організації уже проводяться. Так 8 листопада 2019 року ЄС вирішив збільшити її штат з 1 300 осіб до 10000 та покращив фінансування [59].

Слід також поговорити про ще один аспект міграційної політики, який є дуже важливим у контексті подолання сьогоденної кризи в ЄС. Мова йде

про внутрішню політику країн, які приймають біженців, а точніше про їх політику інтеграції. Існують два напрями такої політики. Перший робить акцент на політичну адаптацію та соціалізацію мігрантів, із частковим збереженням культурної самостійності. Другий напрям спрямований на «відторгнення» мігрантів і включає в себе жорсткий міграційний контроль для забезпечення національної безпеки та політичної стабільності. Саме другий напрям зараз набирає популярності в ЄС. Це має багато негативних наслідків, які ніяк не допомагають боротися із міграційною кризою. Створюється багато соціально-політичних ризиків, таких як: активізація популістів та ультра-правих, негативне ставлення суспільства до мігрантів, зменшення адаптивних можливостей цих самих мігрантів. Ці всі аспекти створюють напруженість у суспільстві та можуть привести до політичної кризи. Інтеграцію слід розглядати як взаємний процес, заснований на загальних правах та обов'язках громадян третіх країн та країн, що приймають їх у себе. При цьому мігранти повинні бути достатньо залучені в інтеграційні процеси. З одного боку, країна-реципієнт повинна нести відповідальність за забезпечення дотримання формальних прав іммігранта, щоб він міг брати участь у економічному, культурному, соціальному та громадянському житті. З іншого боку, іммігрант повинен поважати основні норми та цінності суспільства, в якому він проживає, та активно долучатись до процесу інтеграції, при цьому не втрачаючи своєї ідентичності. Міграційна політика країни включає в себе політику інтеграції, яка є одним з головних наслідків міграційних процесів. Для біженців інтеграційна політика повинна бути індивідуальною та спрямованою на конкретні групи. Наявність різних груп мігрантів вимагає окремого підходу до кожної групи та розробки відповідної інтеграційної політики, яка має вплив на загальну програму міграційної політики. В інтеграційних заходах слід надавати пріоритет соціально-політичним факторам, а не культурним, щоб забезпечити успішну міграційну політику.

Політика інтеграції є двосторонньою, тому країни походження мігрантів також можуть сприяти процесу інтеграції, застосовуючи три підходи: політику

інтеграції на етапі еміграції, допомогу іммігрантам у країнах-реципієнтах за допомогою посольств, консульств та дипломатичних представництв, які знаходяться в постійній взаємодії з державними органами країни, і організацію політики повернення іммігрантів на батьківщину. Крім того, на рівні країн-донорів можна проводити спеціальні заходи, що допоможуть мігрантам легше адаптуватися. Такі заходи можуть включати в себе інформаційну політику щодо питань громадянства (оформлення документів, надання інформаційної допомоги та забезпечення безпеки), проведення підвищення професійної кваліфікації тощо.

Тож, найголовніше зараз для Європи – це створити довгостроковий план, заснований на істинній солідарності та конструктивній гнучкості. Солідарність необхідна для того, щоб відстояти згуртованість Європи перед обличчям сьогоденних викликів. Гнучкість же потрібна, оскільки, ухвалюючи будь-яке рішення з питань міграції, слід враховувати специфічні особливості всіх зацікавлених країн і, що ще важливіше, зважати на необхідність поступового розширення інтеграції в цій важливій сфері. На даний момент в Європейському Союзі було намічено декілька шляхів подолання міграційної кризи. Перший з них виражається у бажанні поліпшити єдину європейську систему надання притулку шляхом впровадження принципу «розподілу обов'язків». Це означає, що країни-члени будуть мати квоти на кількість біженців, яких вони мають прийняти. Розподіл квот буде базуватися на чотирьох критеріях: ВВП, чисельності населення, рівні безробіття та кількість біженців, яких країни вже прийняли в попередні роки. Ця система допоможе зменшити тиск на країни, які найбільше страждають від напливу мігрантів. ЄС також розглядає можливість збільшення таборів та центрів тимчасового тримання біженців у третіх країнах як можливе рішення проблеми. Щоб зменшити потік біженців, Європейський Союз заплатив Туреччині компенсацію в розмірі 3 мільярдів євро та надав безвізовий режим. За оцінками ЄС, у Туреччині зможуть бути поміщені 2,2 мільйона біженців з Близького Сходу. Деякі політики пропонують створити центри біженців в Африці та на Сході, щоб люди зупинялися там, а не перетинали

Середземне море, це б суттєво зменшило кількість нелегальних мігрантів. Також Євросоюз має на меті збільшити кількість фінансової та гуманітарної допомоги країнам з несприятливим політичним та економічним середовищем, тим самим це, на думку політиків, може зменшити кількість мігрантів у майбутньому.

Ефективність даних способів має сумнівну користь. Так, вони допоможуть регулювати міграційні потоки, але повністю не здатні вирішити кризу. Для цього треба шукати комплексні підходи до вирішення проблем в нестабільних регіонах, у першу чергу концентруючись на політичному аспекті.

ВИСНОВКИ

Під час виконання роботи було виконано всі поставлені завдання. Досягнуто наступні цілі дослідження:

1. Розглянуто соціально-політичний та економічний профіль Євросоюзу. Проаналізовані економічні показники об'єднання та особливості політичної системи. Було встановлено, що економіка ЄС зростає, не дивлячись на складну ситуацію у світі. Крім цього політичний механізм Євросоюзу є скоординованим, хоча й структурно складним, і це впливає на здатність вчасно приймати рішення.

2. Під час дослідження були розкриті історичні аспекти формування міграційної кризи як явища та її розвиток. Тривалий час європейський регіон не був досить популярним серед мігрантів, активна міграція до європейських країн почалася в кінці 90-х рр. XX століття та швидко набирала обертів. Це було пов'язано з активізацією глобалізаційних процесів, які призвели до збільшення мобільності населення Землі, конфліктами на території Близького Сходу та Африки, а також з високим рівнем розвитку країн-членів ЄС. Справжня ж міграційна криза почалася в 2015 році через величезну хвилю біженців із мусульманських країн. Це явище достатньо серйозно вплинуло на функціонування Євросоюзу, особливо в економічному плані. Дуже багато коштів витрачалось на виплати для біженців, також значно зріз рівень злочинності. Спостерігалася соціальна напруженість та негативне ставлення до мігрантів в цілому. Проте міграційна криза мала і позитивні моменти, а саме надала країнам ЄС багато дешевої робочої сили.

3. Було виявлено, що процес розповсюдження ісламу є досить важливою проблемою в європейських політичних колах. Кількість мусульман в регіоні з часом тільки збільшується і це викликає занепокоєння як у владних колах, так і серед простого населення. Причина в тому, що мусульмани через свою релігію вкрай важко піддаються процесу інтеграції, цей факт створює ряд проблем,

які досі не є вирішеними. Вихідці із Близького Сходу та Африки часто вирізняються низькими темпами продуктивності праці, їм притаманне створення закритих спільнот та схильність до криміналу. Задля виправлення ситуації країни-члени ЄС намагаються проводити керовані заходи інтеграції мігрантів у суспільство, але через їх величезну кількість це зробити досить складно. Незважаючи на скептицизм суспільства, мусульманські представники доволі впевнено розширюють свій вплив у різних сферах життя, особливо в політиці. На території Іспанії, Бельгії, Великої Британії та інших європейських країн активно працюють ісламські політичні партії і мають широку підтримку населення.

4. Наразі перед Європейським Союзом стоїть новий виклик, який пов'язаний з російсько-українською війною та новою хвилею біженців, яку вона викликала. Явище має як позитивні, так і негативні сторони. Наплив українських біженців до країн Європи збільшив показники інфляції та посилив тиск на державні бюджети країн, що приймають українців, особливо це відчули країни, які межують з Україною. Також масова міграція має негативний вплив на економіку нашої країни, так як зменшуються надходження в державний бюджет та кількість кваліфікованої робочої сили. З іншої сторони є і позитивні моменти, а саме зменшення конкуренції на українському ринку праці та збільшення переказів коштів, що спричиняє надходження до країни іноземної валюти.

5. Проаналізувавши політико-правове регулювання міграційної політики ЄС, доведено, що воно відбувається за допомогою документів «первинного» та «вторинного» законодавства. Проте більша частина повноважень у сфері міграції залишається в компетенції національних урядів країн членів, на наднаціональному рівні сформовано тільки окремі елементи політичної стратегії. Це створює деякі проблеми в координації міграційної політики, що у свою чергу не допомагає вирішенню кризи. Хоча ЄС намагається гармонізувати законодавства та політики країн, наразі це не дає бажаного результату. Найуспішніший напрям міграційного регулювання проводиться у сфері співпраці з третіми країнами, які виконують роль транзитних зон. Такі країни беруть на

себе зобов'язання утримувати міграційні потоки, розміщати на своїй території біженців, щоб зменшити тиск на країн Європи. За це вони отримують або матеріальну допомогу, або якісь особливі можливості співпраці з Європейським Союзом.

6. Було встановлено, що Євросоюз проводить доволі успішну політику у сфері протидії незаконній міграції. За останні 20 років політичне керівництво об'єднання серйозно доповнило законодавство ЄС документами, що регулюють процедури попередження та форми покарання за сприяння незаконній міграції. Було посилено кримінальну відповідальність для осіб, які допомагають організовувати незаконні перетини кордоні Євросоюзу, займаються контрабандою, організованою злочинністю та торгівлею людьми. Було розширено повноваження Європолу для більш ефективної координації роботи правоохоронних органів країн-членів ЄС.

7. Під час виконання дослідження були запропоновані певні дії, що допоможуть Євросоюзу подолати міграційну кризу. Це може бути розширення системи квот на мігрантів та впровадження системи «торгівлі квотами». Також слід зосередитися на посиленні безпеки зовнішніх кордонів, створити повноцінну європейську прикордонну поліцію. Важливим напрямком діяльності у вирішенні кризи має бути матеріальна підтримка країн-донорів мігрантів, залучення туди інвестицій, допомога у проведенні політичних реформ. Ключовим є продовження розвитку співпраці з транзитними країнами, створення ґрунтовної договірної бази для більшої ефективності. Також потребує зміни внутрішня політика країн-членів ЄС та країн-донорів. Мова йде саме про інтеграційну політику і співпрацю між цими двома групами. Вона може проявлятися у вигляді допомоги іммігрантам у країнах-реципієнтах за допомогою дипломатичних представництв, які знаходяться в постійній взаємодії з державними органами країни. Крім того, на рівні країн-донорів можна проводити спеціальні заходи, які допоможуть мігрантам легше адаптуватися. Такі заходи можуть включати в себе інформаційну політику, проведення підвищення кваліфікації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дублінська конвенція 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310 (дата звернення: 3.04.2023)
2. Конвенція про статус біженців 1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 3.04.2023)
3. Закон «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (дата звернення: 3.04.2023)
4. Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU. European Commission. 2004. URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/common-basic-principles-immigrant-integration-policy-eu_en (дата звернення: 13.04.2023)
5. Council Directive 2001/51/EC of 28 June 2001. URL: <https://lexpar-ency.org/eu/32001L0051/> (дата звернення: 15.04.2023)
6. Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32002L0090> (дата звернення: 15.04.2023)
7. Council framework Decision 2002/946/JHA of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0946> (дата звернення: 17.04.2023)
8. Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004L0081> (дата звернення: 21.04.2023)

9. Council Directive 2009/50/EU dated May 25, 2009. URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/2009/50/introduction> (дата звернення: 1.05.2023)

10. Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32009L0052> (дата звернення: 28.04.2023)

11. European Commission Communication on an area of freedom, security and justice serving the citizen, COM(2009) 262. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/stockholm-programme_en (дата звернення: 4.04.2023)

12. European Pact on Immigration and Asylum. URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013440%202008%20I%20NIT> (дата звернення: 3.04.2023)

13. European Parliament Resolution on the Amsterdam Treaty: 19 November 1997. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam> (дата звернення: 3.04.2023)

14. Malta Declaration by the members of the European Council on the external aspects of migration. 3 February 2017. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/02/03/malta-declaration/> (дата звернення: 7.05.2023)

15. Regulation (EC) No 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006R0562-20131126&rid=2> (дата звернення: 2.05.2023)

16. Treaty on European Union (TEU) / Maastricht Treaty (1992) URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty> (дата звернення: 5.04.2023)
17. Акаєв, В.Х. Іслам в Європі: стан, адаптація, перспективи. *Ісламознавство*. №4. 2013. С. 4-10.
18. Арістова А. В. Геоконфесійні виміри світової міграції // Вісник Черкаського університету. Серія «Філософія». № 11 (224). Черкаси, 2012. С. 52-57
19. Арістова А. В. Міграційна криза в Європі та проблеми міжрелігійних відносин // Економіка та управління на транспорті. Київ: НТУ, 2015. Вип. 2. С.129-140.
20. Безушко М.С., Панченко С.С. Міграційні процеси в країнах ЄС. Європейська міграційна криза. V юридичні могилянські читання. 2019. С. 88–91.
21. Бондарчук В.В. Європейська міграційна криза та стабільність ЄС // Придніпровська державна академія будівництва та архітектури. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Східна Європа : економіка, бізнес та управління. Випуск 2 (02). 2016. С.27-32.
22. Вдовичин І.Я. Формування комплексної міграційної політики як умова забезпечення стабільності країн ЄС / І. Я. Вдовичин, С. М. Наумкіна // Політикус. 2019. Вип. 2. С. 22–27.
23. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. 277 с.
24. Звонар Й.П. Активна політика зайнятості в країнах Європейського Союзу та можливості її застосування в Україні // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2015. Вип. 2(4). Ч. 1. С. 146–150.
25. Коненко О. Міграційна криза в Європі: останні тенденції та проблеми // Журнал «Економіка та держава». 2019. № 4. С. 14-18.

26. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посібник. Київ: Київський університет, 2004. 86 с.
27. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних конфліктів // Політичні науки. 2015. Vol. 1. No 2. С. 42-45.
28. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ: НІСД. 2018. 472 с.
29. Намонюк Ч. І. Міграційна криза як загроза політичній єдності держав Євросоюзу. Міжнародні відносини // Серія «Політичні науки». КНУ ім.Т.Шевченка, Інститут міжнародних відносин. 2015. №9. С. 12-17.
30. Павлів-Самоїл Н. П. Міграція кінця XX – початку XXI століття: філософсько-правове дослідження: монографія / Н. П. Павлів-Самоїл. Львів: Сполом. 2020. 520 с.
31. Петроє О.М., В.Т. Васільєв. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України // Вісник НАДУ. 2020. № 4. С. 94–100.
32. Подаєнко Ю. Л., Новокшанова О. С. Ісламський чинник як не вирішене питання західноєвропейської політики мультикультуралізму // Наукові праці. Політологія. Вип. 170. Том 182. 2012. С. 74-80.
33. Ровенчак О. Міжнародна міграція як виклик безпеці: особистісний, національний та глобальний виміри / О. Ровенчак, М. Яворський // Політичний менеджмент. 2013. №1–2. С. 212–226.
34. Скоробагатська І. Міграційна криза в Європі: проблеми та виклики // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Кіровоград, 2017. 9 с.
35. Хоменко О. Міграційна криза в ЄС: виклики та перспективи // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2018. 16 с.
36. Швець С. Л. Теоретико-концептуальні засади вивчення моделей міграційної політики // Науковий журнал «Politicus». Одеса. Вип. 1. 2016. С. 70– 73.

37. Швець С. Л. Міграційні процеси сучасності як фактор політичних трансформацій // Регіональні студії. Ужгород. № 12. 2018. С. 79–82.
38. Швець С. Л. Політико-філософські засади міграційних процесів сучасності. Перспективи // Соціально-політичний журнал. Серія: політологія. Одеса. Вип. 4 (66). 2019. С. 144–148.
39. Шнирков О. І. Місце Європейського Союзу у світовій економіці. Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. 2019. 15 с.
40. Aless L. The Resilience of EU Member States to the Financial and Economic Crisis // JRC Science for Policy Report. 2021. P. 596-598.
41. Calisto M. Analysing European Union circular economy policies: words versus actions. *Copernicus Institute of Sustainable Development*. 2020. 17 p.
42. Darmayadi A. The impact of the Russia-Ukraine war on the European Union economy // *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEE-CAR)*. 2023. P. 46-55.
43. Duguleana L. A Structural Analysis of European Union Economy. *Transilvania University of Braşov*. 2016. 33 p.
44. Duszczk M. Relations between Immigration and Integration Policies in Europe. *University of Warsaw for Research and International Relations*. Poland. 2020. P. 75-81.
45. Hellgren Z. Immigrant Integration as a Two-Way Process: Translating Theory into Practice // GRITIM-UPF Working Papers Number 23, Spring 2015. 29 p.
46. Kahanec M. Migration in an enlarged EU: A challenging solution? / M. Kahanec, K. F. Zimmermann // European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Economic paper 363. 2009. 56 p.
47. Pachocka M. The Eastern Partnership in Times of the Migrant and Refugee Crisis in the European Union. *Chişinău-Tbilisi-Chernivtsi*. 2017. 25 p.
48. Pignoliny S. Migration crisis in European Union. *Università di Bologna*. 2017. 4 p.

49. Potyrała A. W poszukiwaniu solidarności. Unia Europejska wobec kryzysu migracyjnego. *Przegląd strategiczny*. 2015. Nr 4. P.34- 52.
50. Ramirez M. Long-Lasting Solutions to the Problem of Migration in Europe. *Nebrija University, Spain*. 2020. P. 141-164.
51. Vatta A. The EU Migration Policy: between Europeanization and Re-Nationalization // EU migration policy. 2017. 19 p.
52. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 9.04.2023)
53. Національний банк України (офіційний сайт). URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 9.04.2023)
54. Офіційний сайт Євростату. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 12.04.2023)
55. _UNHCR Україна (офіційний сайт). URL: <https://www.unhcr.org/ua/> (дата звернення: 8.04.2023)
56. European Parliament. URL: <http://www.europarl.europa.eu/portal/en?home> (дата звернення: 7.04.2023)
57. EU-Turkey Statement and Action plan (2016) – European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-towards-a-new-policy-on-migration/file-eu-turkey-statement-action-plan> (дата звернення: 25.04.2023)
58. European Central Bank (official site). URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html> (дата звернення: 16.04.2023)
59. Frontex | European Union Agency (official site). URL: <https://frontex.europa.eu/> (дата звернення: 29.04.2023)
60. Future-proof migration management: European Commission sets out way forward : Pressrelease. Brussels: European Commission, .12 .2017. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5132_en.htm. (дата звернення: 8.05.2023)

61. Commission and OECD present report on the local integration of migrants. European Union, 2018. URL: <https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/OECD-migration-localfactsheet.pdf> (дата звернення: 6.05.2023)

62. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 10 May 2005 – The Hague Programme: ten priorities for the next five years. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-hague-programme-10-priorities-for-the-next-five-years.html> (дата звернення: 26.04.2023)

63. OECD Economic Surveys. European Union. URL: <https://www.oecd.org/economy/surveys/european-union-2021-OECD-economic-survey-overview.pdf> (дата звернення: 11.05.2023)

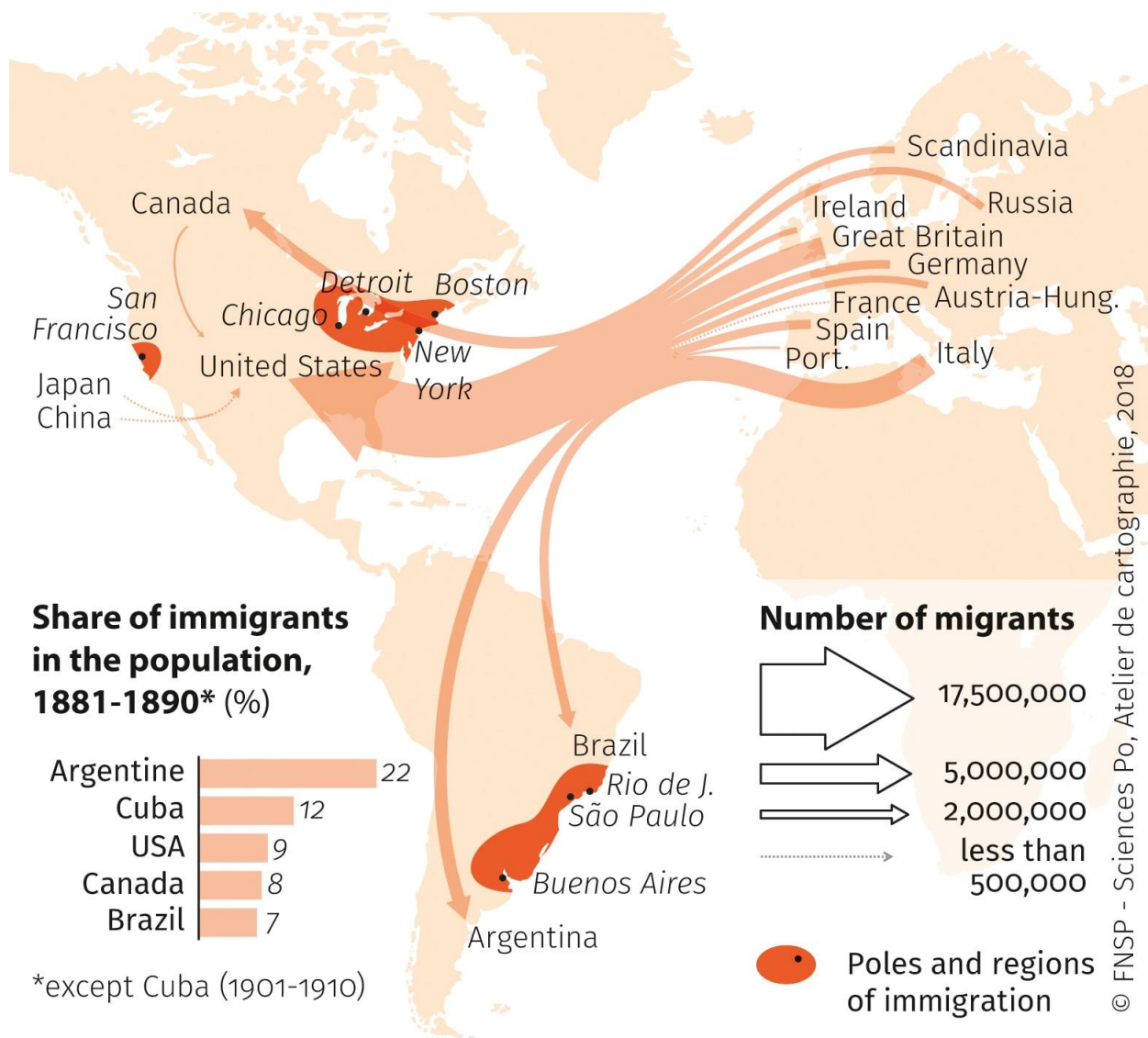
64. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Regulation (EU) No 1303/2013 and Regulation (EU) No 223/2014 as regards Cohesion's Action for Refugees in Europe (CARE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2022:109:FIN> (дата звернення: 22.04.2023)

65. Strategic action plan for regulation of legal migration for 2006-2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005DC0669&from=SV> (дата звернення: 16.04.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

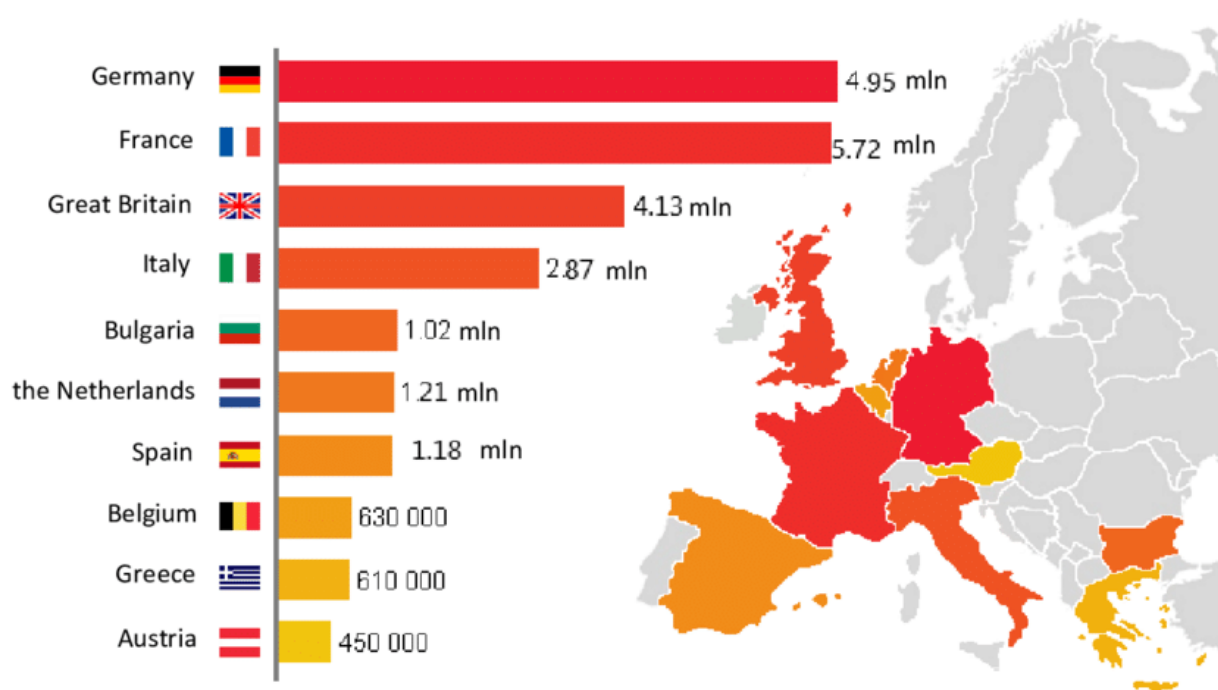
Міграційна характеристика ХІХ століття

From the "espace Prologue" of the Musée national de l'histoire de l'immigration, Paris.

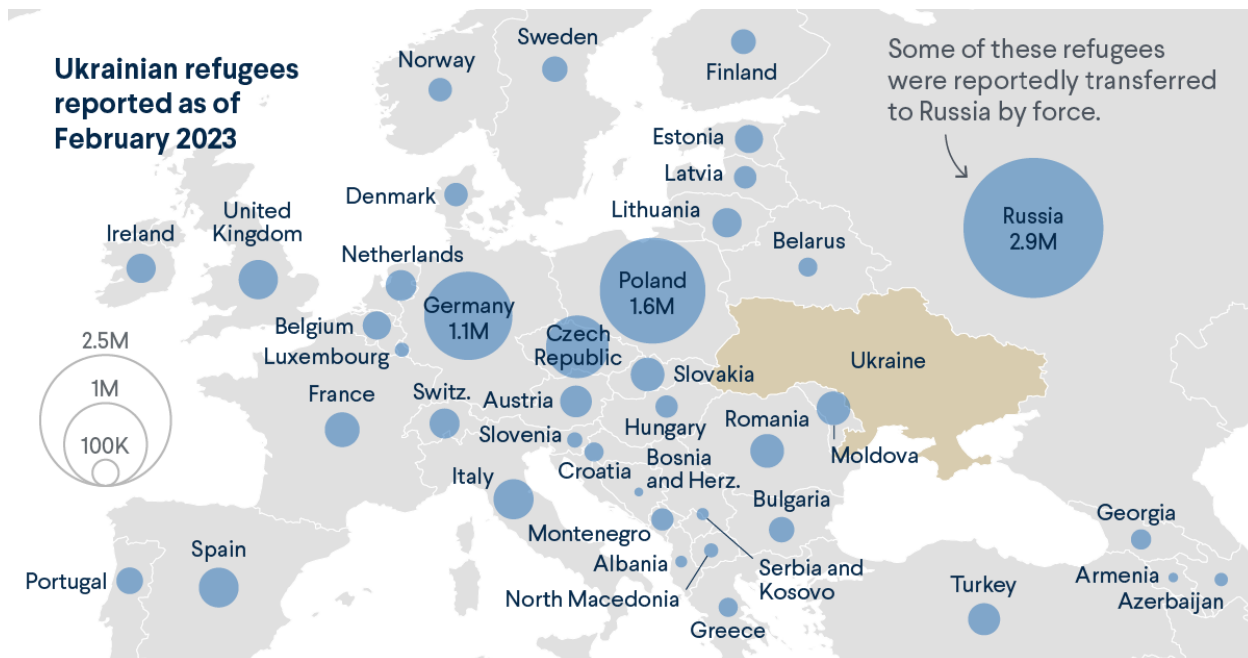
Додаток Б

Дані щодо кількості мусульманського населення в різних країнах Європи за 2020 рік

Source: Pew Research Center

Карта розповсюдження українських біженців (дані станом на лютий 2023 року)

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну магістерську роботу студента спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Панченка Дмитра Юрійовича

на тему: «Міграційна криза в ЄС: причини та шляхи її подолання»

29. 11. 2023

Панченко Дмитро Юрійович вчасно підійшов до написання кваліфікаційної магістерської роботи, постійно відвідував консультації за графіком, уважно дослухався до порад керівника, виявив себе як старанний здобувач вищої освіти, який має схильність до наукового пошуку. Панченко Д.Ю. обрав об'єктом свого дослідження міграційну кризу, яка помітно впливає на всі важливі сфери функціонування Європейського Союзу.

Під час роботи над темою автор опрацював великий обсяг джерел, періодичної наукової літератури та монографічного матеріалу з даної тематики, що дало можливість розкрити теоретико-методологічні основи і джерельну базу дослідження, проаналізувати історичні особливості формування та розвиток міграційної кризи в ЄС, розкрити ступінь загроз поширення ісламу у Європі. Як слушно зазначає автор, крім наслідків міграційних потоків з колишніх імперських колоній «різке збільшення мусульманського населення в Європі також пов'язане з високим рівнем нелегальної міграції» (с. 30). В роботі докладно розглянуто правове регулювання міграційної політики в ЄС, способи її вдосконалення, механізми контролю, засоби протидії незаконної міграції до Європи. Окремий підрозділ 2.3. присвячено дослідженню міграції українців внаслідок вторгнення РФ в Україну. Припинення бойових дій з боку РФ автор вважає «головним фактором, що буде сприяти поверненню українців на батьківщину» (с. 42).

Зміст роботи, як і її оформлення, не викликають суттєвих зауважень. Матеріал в роботі викладено з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами існує логічний взаємозв'язок. Мету дослідження було досягнуто, завдання, які поставлено на початку роботи, розв'язано в повній мірі.

Результати та висновки дослідження є обґрунтованими, спираються на цікавий фактичний матеріал, мають практичну спрямованість.

Вважаємо, що є всі підстави рекомендувати магістерську роботу Панченка Д. Ю. до захисту в Державній екзаменаційній комісії.

Науковий керівник :

доктор історичних наук,
професор

Лиман С. І.

Харківський національний
Університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, пл. Свободи, 6
30 листопада 2023 року

Екзаменаційній комісії із захисту
магістерських робіт спеціальності
291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні
студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу студента спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Панченка Дмитра Юрійовича

на тему: «Міграційна криза в ЄС: причини та шляхи її подолання»

Відомо, що одним з найбільш серйозним випробувань для всіх важливих сфер функціонування ЄС є міграційна криза. Її вплив перш за все на соціально-політичну та економічну ситуацію в країнах ЄС сприяє зростанню популістських сил і може істотно позначитися на майбутньому цього інтеграційного об'єднання, на світовій політиці в цілому. Аналізу основних причин та специфіки міграційної кризи в ЄС, розробці конкретних шляхів її подолання й присвячена кваліфікаційна магістерська робота Д. Ю. Панченка.

Тема магістерської роботи, обрана автором, заслуговує на схвалення, а її актуальність не викликає сумніву. Робота цікава й своєчасна, оскільки дослідження історичних особливостей формування явища міграційної кризи, аналіз проблеми поширення ісламу в Європі і визначення його впливу на міграційну ситуацію в межах міжнародного об'єднання дозволить спрогнозувати шляхи майбутнього розвитку ЄС, перспективи його діяльності та взаємодії з різними акторами міжнародних відносин, зокрема з мусульманськими державами.

Магістерська робота має чітко побудовану структуру і в повній мірі відповідає змісту. Матеріал в роботі викладено з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами існує логічний взаємозв'язок.

Автор опрацював великий обсяг періодичної наукової літератури та монографічного матеріалу з даної тематики, що дало можливість розкрити методологічні основи та джерельну базу дослідження, історичні особливості формування та розвиток міграційної кризи в ЄС, в тому числі через російське вторгнення в Україну, політико-правове регулювання та способи вдосконалення міграційної політики в ЄС, засоби протидії незаконній міграції.

Робота не містить істотних недоліків, а сам Панченко Д. Ю. може бути допущений до захисту та заслуговує на оцінку «відмінно» (дев'яносто три).

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент кафедри
міжнародних економічних
відносин імені Артура Голікова
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Макаруч К. О.